SHAHILUDIUM

Traditum in

IBUS SCRIPTIS HEBRAICIS,

quæ ſunt

RABBI ABRAHAM ABBEN-EZRÆ

elegans Poëma rythmicum:

R. BONSENIOR ABBEN-JACHIÆ

facunda Oratio proſaïca:

Liber DELICIÆ REGUM Proſâ,

Stylo puriore, per Innominatum.

Omnia ex Chartis MSS jam primus deprompſit

& Latinè vertit THOMAS HYDE S. T. D.

Linguæ Arab. Prof. Publ. in Univ.

Oxon. Protobibliothecarius

Bodlejanus.

De Ludis Orientalium Libri primi pars 2da, qua eſt Hebraïca.

Præmittitur *Armiluſtrium* ſecundùm dictos Autores, & Materiarum *Elenchus*.

OXONII,

E THEATRO SHELDONIANO,

M DC XCIV.

SHAHLOUDIUM

Traditum in

RIBUS SCRIPTIS HEBRAICIS

quae sunt

RABBI ABRAHAM ABEN EZRAE

elegans Poema rythmicum:

R BONSENIOR ABEN JACOB [illegible]

facunda Oratio [illegible]

liber DELICIARUM [illegible]

Sale [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

Linguae [illegible]

[illegible]

[illegible]

De Linguis Orientalium [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Quod Puncta Vocalia Hebraica aliquando evanescant, pravis Vocalium Typis tribuendum est; præsertim in *Scheva* dolenda est Punctuli superioris Disparentia, quæ tamen ex Punctuli inferioris situ dignoscenda.

Menda præcipua.

Pag. 12. l. 13, *lege* אֶחָד. 14. 4, מֵהֶם. 16. 8, מוֹשָׁבוֹ. 16. 14, וְהוֹרוֹ. 18. 17, חֲרשׁ. 20. 9, לְחוֹל. 20. 17, עִמּוֹ. 24. 13, בַּקְּלָפִים. 36. 14, בּוֹזֶה. 42. 12, סֹתֶר. 46. 6, עִם. 52. 8, אוֹמֵר. 52. 22, מַעֲשֶׂה. 56. 12, מְצָאתִי. 58. 17, וְהֵן. 64. 10, אֹתָיו. 68. 1, תְּאַבֵּר. 68. 14, וְאָנָה. 68. 17, דֶּרֶךְ.

Si plura comparent, peto à Lectore ut ea sponte emendare velit.

Ordo Armilustrii apud Aben-Ezram [illegible]

[illegible] פיל מלך מלכה [illegible] רוח

רגלי רגלי [illegible] רגלי רגלי רגלי

Elenchus Contentorum.

Ordo Armilustrii in Lib. *Deliciæ Regis*, visitur p. 40, [illegible]

Subjectis Numeris, describendi ordo ab Autore servatus indic[illegible]

8 7 6 2 1 3 4 5

[illegible] יועץ משנה מלך כהן גדול סגן כהן משוח אמרכל

למלחמה *Suffra- loco* [illegible] המלך המלך

ganeus מלכה

רגלי רגלי רגלי רגלי רגלי רגלי רגלי [illegible]

Judæorum Regimen Ecclesiasticum. Regimen civile seu poli[illegible]

Elenchus Contentorum.

HISTORIÆ SHAHILUDII

PARS IIda, QUÆ EST *HEBRAICA*;

SEU TRIAS *JUDÆORUM* DE LUDO SCACHORUM.

חרוזים על שחוק שה־מת להרב אברהם
אבן־עזרא ז״ל

אשורר שיר ומלחמה ערוכה
קדומה מן ימי קדם נסוכה
ערכוה מתי שכל ובינה
קבעוה עלי טורים שמונה
ועל כל־טור וטור בהם חקוקות
עלי לוח שמונה מחלקות
והטורים מרבעים רצופים
ושני המחנות עומדים צפופים
מלכים נצבו עם מחניהם
להלחם והיא בין שניהם
פני כלם להלחם נכונים
והמה נוסעים תמיד וחונים
ואין שולפים במלחמתם חרבות
ומלחמתם מלחמת מחשבות
ונכרים בסימנים ואותות
בפגריהם רשומות וחתומות
ואדם יחזה אותם רגושים
ידמה כי אדומים הם וכושים
וכושים בקרב פשטו ידיהם
אדומים יצאו אל אחריהם

והרוגלים

Carmina-Rhythmica de Ludo Shâh-mât, R. Abraham Abben-Ezræ, beatæ memoriæ.

CAnam Canticum præliumque instructum,
Antiquum, à diebus antiquitatis institutum.
Instruxerunt illud viri prudentiæ & intelligentiæ,
Qui constituerunt illud octo ordinibus.
Et ad singulos ordines inibi exarantur
Super Tabella octo partitiones.
Hi autem ordines sunt quadrati constrati,
Et duo castra stant pressim.
Reges collocantur cum castris suis,
Ad gerendum bellum quod futurum est inter ipsos.
Omnium vultus ad præliandum parantur,
Ipsiq; semper vel progrediuntur vel castrametantur.
At non stringunt gladios in bello suo,
Nam bellum eorum est bellum imaginarium.
Et discriminantur certis notis & signis
In corporibus illorum notatis & insignitis.
Quicunque viderit eos tumultuantes,
Imaginabitur eos esse Edomæos & Cushæos.
Cushæi enim in bellum irruunt manibus suis,
Et Edomæi egrediuntur post illos.

וְהָרַגְלִים יָבוֹאוּ בַּתְּחִלָּה
לְמִלְחָמָה לְנֹכַח הַמְּסִלָּה
וְהָרֶגֶל יְהִי הוֹלֵךְ לְנֶגְדּוֹ
וְאֶת־אוֹיְבוֹ יְהִי נוֹטֶה לְלָכְדוֹ
וְלֹא יַטֶּה בְעֵת לֶכֶת אֲשׁוּרָיו
וְלֹא יָשִׁים פְּעָמָיו אַחֲרָיו
וְאִם יִרְצֶה יְדַלֵּג בַּתְּחִלָּה
לְכָל־עֵבֶר שְׁלֹשָׁה בַמְּסִלָּה
וְאִם יִרְחַק וְיָנוּד מִזְּבוּלוֹ
וְעַד טוּר הַשְּׁמִינִי יַעֲלֶה לוֹ
כְּמוֹ פֶרֶז לְכָל־פָּנִים יְהִי שָׁב
וּמִלְחַמְתּוֹ כְּמִלְחַמְתּוֹ תְּחֻשָּׁב
וְהַפֶּרֶז יְהִי מֵנִיחַ פְּסָעָיו
וּפְסָעָיו לְאַרְבַּעַת רְבָעָיו
וְהַפִּיל בְּקָרָב הוֹלֵךְ וְקָרֵב
וְהוּא נִצָּב עֲלֵי חָצֵר כְּאוֹרֵב
כְּמוֹ פֶרֶז הֲלִיכָתוֹ אֲבָל יֵשׁ
לְזֶה יִתְרוֹן לְמָה שֶׁהוּא מְשֻׁלָּשׁ
וְהַסּוּס בְּקָרָב רַגְלוֹ מְאוֹד קַל
וְיִתְהַלֵּךְ עֲלֵי דֶרֶךְ מְעֻקָּל
עֲקַלְקַלּוֹת דְּרָכָיו לֹא סְלוּלוֹת
בְּתוֹךְ בָּתִּים שְׁלֹשָׁה לוֹ גְבוּלוֹת
וְהָרוּחַ יַהֲלוֹךְ מִישׁוֹר בְּדַרְכּוֹ

וּבְשָׂדֶה

Et quidem Pedites prodeunt in initio,
Ad præliandum è regione Aggeris.
Pedes ſane debet *recta* è regione ſui incedere,
At in hoſtem ſuum poterit deflectere, ut capiat illum.
Alias quo tempore incedit, non deflectit greſſus ſuos,
Nec poteſt greſſus ſuos retro ponere.
Si autem vult, poteſt ſalire in principio
Ad quodvis latus per tres *ordines* in Aggere.
Et, ſi longius-progrediendo evagatus fuerit à limite (ſuo,
Et uſque ad octavum ordinem aſcenderit,
Tum ſicut Pherz poterit per omnes partes reverti,
Atq; bellum illius tanquam bellũ hujus reputabitur.
Et quando Pherz eſt locaturus greſſus ſuos,
Tunc inceſſus ejus eſt ad quamvis ex quatuor parti- (bus
Deinde Elephas ad bellum prodit & accedit,
Ad latus collocatur ipſe tanquam inſidiator.
Sicut τῦ Pherz eſt inceſſus ejus; niſi quod ſit
Huic præcellentia, eo quod ille ſit *tantum* trifarius.
Equi in bello pes eſt valde levis,
Adeo ut poſſit incedere per viam tortuoſam.
Viæ enim ejus ſunt tortuoſæ, non autem aggeſtæ:
Intra tres domos ſunt limites ejus.
Ruc recta incedit in via ſua,

In

וְנַשְׁהֶרֶה עֲלֵי רָחְבּוֹ וְאָרְכּוֹ
וְדַרְכֵי עִקְּשִׁים לֹא יְבַקֵּשׁ
נְתִיבוֹ מִבְּלִי נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ
וְהַמֶּלֶךְ מְהַלֵּךְ עַל צְדָדָיו
לְכָל־רוּחוֹת וְיַעֲזוֹר אֶת עֲבָדָיו
וְיִזָּהֵר בְּעֵת שִׁבְתּוֹ וְצֵאתוֹ
לְהִלָּחֵם וּבִמְקוֹם תַּחֲנוּתוֹ
וְאִם אוֹיְבוֹ בְּאֵימָה יַעֲלֶה לוֹ
וְיִנְעַר בּוֹ וְיִבְרַח מִמְּקוֹמוֹ
וְאִם הָרוּחַ בְּאֵימָה יַהֲדָפוֹ
וְיֵשׁ עִתִּים אֲשֶׁר בָּרַח לְפָנָיו
וְעִתִּים יֵשׁ לְכַתֵּר לוֹ הֲמוֹנָיו
וְכֻלָּם הוֹרְגִים אֵלֶּה לְאֵלֶּה
וְחֵרֶה אֶת זֶה בְּרוֹב חֵמָה מְכַלֶּה
תְּבוּרֵי שְׁנֵי הַמְּלָכִים
חֲלָלִים מִבְּלִי דָמִים שְׁפוּכִים
וְעִתִּים יִנְבְּרוּ כוּשִׁים עֲלֵיהֶם
וְיָנוּסוּ אֲרוֹמִים מִפְּנֵיהֶם
וְעִתִּים כִּי אֱרוֹם יִגְבַּר וְכוּשִׁים
וּמַלְכָּם בַּקְּרָב הֵם נֶחֱלָשִׁים
וְאִם מֶלֶךְ יְהִי נִתְפָּשׂ בְּשַׁחְתָּם
בְּלִי חֶמְלָה וְיִלָּכֵד בְּרִשְׁתָּם
וְאֵין מָנוֹס לְהִנָּצֵל וּמִפְלָט

וְאֵין

In campo per latitudinem & longitudinem ejus ;
Et vias obliquas non quærit,
Semita ejus non eſt torta nec perverſa.
Rex quidem incedit ad latera ſua,
Ad omnes ventos, & auxiliatur ſervis ſuis.
Et cautus eſt tempore ſedendi & exeundi
(ſuæ;
Ad præliandum, & quoque in loco caſtrametationis
Ut, ſi inimicus cum terrore aſcenderit contra illum,
Eumque increpuerit, tum poterit fugere è loco ſuo·
Vel, ſi Ruc cum terrore impetiverit illum,
Sunt tempora quibus debet fugere coram eo ;
Et ſunt tempora quibus debet cingere ſe copiis ſuis.
Atque hi omnes interficiunt ſe invicem,
Hic illum magna excandeſcentia conficit.
Pugiles vero utriuſque Regis
Confoſſi ſunt ſine effuſione ſanguinis.
Sunt tempora quibus prævalent Cuſhæi contra illos,
Et fugiunt Edomæi coram eis.
Suntque tempora quibus Edom prævalet, & Cuſhæi
Cum Rege ſuo ſunt ipſi in bello debilitati.
Et tandem Rex apprehenditur in fovea eorum,
Et ſine miſericordia capitur in reti eorum.
(cus ;
Nec eſt fugiendi locus ut liberetur, nec evadendi lo-

Neque

וְאֵין מִבְרַח לְעִיר מָצוֹר וּמִקְלָט
וְעַל־יַד־צָר יְהִי נִשְׁפָּט וְנִשְׁמָט
וְאֵין מַצִּיל וְלַהֶרֶג יְהִי מָט
וְחֵילוֹ בַּעֲדוֹ כֻּלָּם יְמִיתוּן
וְאֶת־נַפְשָׁם פְּרוּרַת נַפְשׁוֹ יְשִׁיתוּן
וְתִפְאַרְתָּם כְּבָר נָסַע וְאֵינָם
בְּשׁוֹרָם שֶׁכְּבָר נִגַּף אֲרוֹנָם
וְיוֹסִיפוּ לְהִלָּחֵם שְׁנִיָּה
וְיֵשׁ עוֹר לַהֲרוּגֵיהֶם תְּחִיָּה

תָּם

Neq; est perfugium ad urbem munitam aut asylum;
Sed per manum inimici erit judicatus & dimotus;
Cumq; non sit liberator, tum interfectione fiet Mât.
Ejusq; copias omnes propter illum morte afficient,
Et animas eorum redemptionem animæ ejus ponent.
Nam gloria eorum jam abiit, & non sunt
In principatu suo, quia cæsus est Dominus eorum.

Sed nihilominus addent præliari secundo,
Eritque rursus interfectis eorum Revivificatio.

EXPLICIT.

עוֹר מְלִיצָה צָחָה עַל צְחוֹק הַשָּׁאק חִבְּרָהּ תִּפְאֶרֶת הַמְּלִיצִים ר' בּוֹן שֵׁינְיוֹר אַבֶּן יַחְיָא ז"ל

בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת הַחֲיָלִים הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ הִנּוֹ נִצָּב בְּרֹאשׁ כָּל־צְבָאָיו יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ יִתְגַּבַּר עַל שׂוֹנְאָיו בְּעוֹצֶם יָדוֹ וּגְבוּרָתוֹ יִשָּׁעֵן עַל בֵּיתוֹ בַּיִת רְבִיעִי מָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ נִצָּבָה שֵׁגָל לִימִינוֹ וַיִּתֵּן חִנּוֹ וְלִפְנֵיהֶם שְׁנֵי פָרָשִׁים נְכוֹנִים סוּסִים מְזוּיָּנִים וּשְׁנֵי פִּילִים מַיְמִינִים וּמַשְׂמְאִילִים וּשְׁנֵי רוֹקִים מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם הֵמָּה נְסִיכֵיהֶם וְשָׂרֵיהֶם אֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם וְלִפְנֵי אֵלֶּה שְׁנַיִם אֲחֵרִים מְקוֹמָם לֹא נֶעֱלָם הֵמָּה הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אֵלֶּה הֵם מוֹשְׁבוֹתָם וְרַגְלֵי מַחֲנוֹתָם לְמִשְׁפְּחוֹתָם לְבֵית אֲבוֹתָם:

וְעַתָּה גִּרְוָה דוֹרִים וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים אֲשִׁים לְךָ מַסַּע הַחַיִל הַזֶּה וּדְבָרַי בְּשָׂפָה בְרוּרָה מֵשִׁיב מִלְחָמָה שָׁעְרָה:

הַמֶּלֶךְ לָלֶכֶת מִבַּיִת לְבֵית מֶמְשַׁלְתּוֹ אַחַת הִיא דָתוֹ בֵּין בַּאֲלַכְסוֹן בֵּין יָשָׁר בִּמְרוּצָה כִּי אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה וְלֹא יָרוּם לְבָבוֹ לְהַרְחִיב צְעָדָיו בַּמִּלְחָמָה פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה:

וּבָתֵּי הַפִּילִים אֲשֶׁר בָּהֶם הוֹלְכִים בְּלִי מַעַר שְׁלֹשָׁה הֵמָּה מֵיטִיבֵי צַעַד וְלוּלֵי בִשְׁלֹשָׁה בָתִּים דֶּרֶךְ עֲקַלָּתוֹן

Sequitur Oratio elegans de Ludo Scaque, quam composuit Gloria Oratorum Bonſenior Abben-Jachia, beatæ memoriæ.

IN principio Regni exercituum ſtantium coram te, Regem in pulchritudine ſua videbunt oculi tui. Ecce enim collocatur in capite omnium copiarum ſuarum: ovabit atque exclamabit, prævalebit contra oſores ſuos, per robur manus ſuæ & potentiam ſuam: innitetur ſuper domum ſuam, *viz.* domus quarta eſt locus manſionis ejus. Et initio regni ejus collocata eſt Conjux ad dextram ipſius, cui ille exhibet favorem ſuum. Et juxta illos ſunt duo Equites parati cum Equis cataphractis, & duo Elephantes, dextrorſum & ſiniſtrorſum: & duo Ruchi ad utraque latera eorum. Hi ſunt præfecti eorum & principes eorum, qui virtute pollent. Et ante hos ſunt duo alii quorum locus non eſt abſconditus. Ipſi ſunt Gigantes qui fuerunt à ſeculo. Hæ ſunt Sedes eorum, & vexilla caſtrorum eorum, ſecundum familias ſuas, ſecundum domus patrum ſuorum.

Et jam inebriemur amoribus, & dabo tibi ambulacra inter aſtantes. Ponam tibi iter hujus exercitus: & verba mea ex labio puro reddent bellum ad ipſam portam.

Rex quidem incedendo à domo in domum in dominio ſuo, unicam Legem habet, ut *ſcil.* tam obliquè quam rectà in curſu *ſuo*, faciat omnia quæ lubet. At non debet exaltari cor ejus ad dilatandum greſſus ſuos in bello, ne forte in bello moriatur.

Domus Elephantum in quibus ambulant abſque vacillatione, ſunt tres, bonum-præbentes inceſſum.

עוותן להם לא ירעו ולא ישחיתו הנה אלה נסעו מזה ומלאכתם נגמרה:

והפרשים שורת שתו השערה כל־אחד חגור כלי מלחמה הוד נחרו אימה בית אחד באלכסון נקומו ובירת שני טרם יעמור במקומו שם ישר נוכח עמו:

ולפני הרוקים מהלכם יכשר יש הדרך ישר תנועה אחת לארבעתם לא יסובו בלכתם כל־הדרך אשר לפניו ילך בכל־אחד אם בכח יגבר ואין דובר אליו דבר רק אם אחד מן השדים ועמדי המלך עמור לפניהם אין כח להם לעבור עליהם לא מהמונם ולא מהמהם מגבול אשר עדין ילך כל־אחד מלבדו ואף־גם־זאת במרה גדול כחו כי לפעמים אחד מן צעירי החיל יקחנו בשלום שמר יבואנו:

והמלך בעל מלחמתם אין שוה לעמור בקצרה הדרך לעמתם וללכת שם לא ינסה לא יראה ולא ימצא זולתי בהיות לפניו אחד העם למגן ולמחסה ונוה מגבר יכסה ואם יקום ויתהלך בחוץ על משענתו אחרי הדאותו והמלך קם בחמתו ילך ויסתתר אחרי הגדר והמחיצה וינם ויצא החוצה:

הנה נא ערכתי לפניך אמרי שפר להדריך ולהופיע

Et, nisi sit in tribus illis domibus, via tortuosa erit eis; adeo ut non damno-afficiant nec perdant aliquem. En, si hinc proficiscuntur, tum opus eorum absolvitur. Equites ponendo ponunt versus ipsas portas: nam singuli eorum sunt accincti instrumentis belli. Majestas ronchi ejus est terrori. Surgendo *salit* oblique per unam domum, & in secundam priusquam subsistat in loco. Ibi *stat* recta è regione illius.

Et coram Ruchis, iter ipsorum directum est: nam via eorum est recta. Et uniusmodi motio est illis quatuor illis: non enim circumeunt in incessu suo, sed in omni via quæ est ante se, incedit unusquisque ipsorum, si per virtutem suam valet; & nemo dicit ei quicquam. Tantummodo si aliquis ex Principibus aut servis Regis steterit coram eis, tunc non est iis potestas transeundi per illos (ne quidem per tumultum suum nec per strepitum suum,) à termino ad quem hactenus processerat quilibet eorum solus. Et etiamsi potestas ejus sit magna, aliquando tamen aliquis minoris fortitudinis capiat illum: in pace perditio supervenit ei.

Et Regi quando est in Bello cum eis, non est idoneum ut stet in extremitate viæ juxta illos, nec ad proficiscendum illuc tentabit. Nec debet videri neque inveniri, nisi quando coram eo adsit aliquis ex populo pro clypeo & pro refugio, ut corpus suum aliquo viro protegat. Et, si surgens prodierit foras cum baculo suo; postquam conspectus fuerit, & Rex surrexerit in furore suo; tum *statim* redit & abscondit se post maceriam & parietem, & subinde surgit & egreditur foras.

Ecce nunc ordine disposui tibi verba pulchritudinis,

והופיע מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע ובאנשים אלה הנגשים הלא כתבתי לך שלישים והדרכתיך בעומק השחוק ראשו ורבו וכל אשר לכן בו ולא נפקד מהם עד אחד אשר לא כתבנו :

כי אם אשה עצורה לנו יען כי בשבתה ראש מרומים עלי קרת הומיה היא וסורה ללכת תחגור מעוז מתניה בביתה לא ישכנו רגליה הולכת בתים בכל עבר ופנה סביבותיה נראו שלשה המה נפלאו ואחרי כי הרבתה למלאות בראשונה מאויה כמה נאורת פסיעותיה מבית לבית באלכסון הליכתה אשה אל אחותה :

והמלך לבוש הבגדים השחורים בבית רביעי לבן לקצת מזה זה לעמת זה זוגו עומדת אצלו משמאלו בבית אפל נגש אל הערפל יען עינו אליה לא יפקח כי אשה כושית לקח ואין הפרש ביניהם בבואם לקראתך בדרך אחד יצאו אליך בהלוך אחד ומסע אחד כמות זה כן מות זה משמן בשרם ירזה רק השחור יגדל בהיות לפניו עם גדול ורב נמרץ הולכים כעברים עלי ארץ נוסעים חבלות חבלות ויעפילו לעלות מדרגים מבית לבית מגבורה ורגליהם רגל ישרה ואם לשלול שלל ולבוז

nis, ad deducendum *te* ad illuſtrandum *tibi* quouſque negotium Regis & Lex ejus pertingat. Et quoad homines iſtos ei vicinos, nonne ſcripſi ad te de Officiariis, & deduxi te ad profunditatem hujus Ludi, ad caput & ſummam ejus, & quicquid album eſt in eo; adeo ut non deſideretur vel unum ex eis de quo non ſcripſerimus.

Sed eſt nobis mulier quædam dominatrix: nam cum ſedet in ſummitate excelſorum-locorum ſupra civitatem, tumultuoſa eſt & refractaria: ad ambulandum accingit ſe robore lumborum ſuorum, & pedes ejus non manent in domo ſua; ſed permeat domos quæ ſunt in quovis latere & angulo. Circa illam viſuntur tres qui ſunt mirabiles. Et poſtquam in initio multiplicaverit implere deſideria ſua, quam pulchri ſunt greſſus ejus! A domo in domum oblique ſunt ambulationes ejus, alia juxta aliam.

Et Rex indutus veſtibus nigris eſt in domo quarta, quæ alba eſt. Et iſthac proxime, (hæc juxta illum,) ſtans eſt Conjux ejus prope ipſum ad ſiniſtram ejus in domo obſcura quæ accedit ad tenebras. Et propterea oculum ſuum non aperit erga illam, quia fœminam Cuſhitam ſumpſit. Veruntamen non eſt differentia inter eos: *nam* quando veniunt in occurſum tuum, per eandem viam exeunt ad te, tramite uno & itinere uno. Sicut moritur hæc, ſic moritur ille: pinguedo carnis eorum emaciabitur. Tantummodo niger magnificabitur; cum ſit coram eo populus magnus & copioſus valde, ambulantes ſicut ſervi ſuper terram, proficiſcentes faſciculatim, qui per acclivitatem-contendunt ad aſcendendum, ſubſilientes à domo in domum cum fortitudine: & pedes eorum ſunt

pedes

ולבו כו להם חפץ ורצון ילבו בית אחר באלכ־
סון:

ויש מהם ירבה אונים ויוסיף חיל אז ידלג
כאיל יהלך אל מחוז חפצו ובא עד קצו שם
יקל מנשרי שמים ואץ ברגלים ועשה כאשר
נפשו חפצה כל־מלאכות שהאשה עושה:

ושניהם המלכים עושים כזבים להרוג מטים
מלך אסור ברהטים וכשברת המלך על מושבו
ויצוחו אחד מעבדי אויבו לצארת מגבולו אל
כל־עבר פן יפגענו בדבר ואם לצארת מביתו
ומקום תחנותו רצה ויחפש ולא מצא כי אנשי
החיל ללכדו נצבים עליו שלח רשת לרגליו אז
נחפך למשחית כבודו הוי אדון והוי הודו ועמו
נשאר אחריו לאפס ותוהו כי במרה נחשב הוא
ויש פגע אחד בו ישח רום אנשים וישפל ירכה
ישוח ונפל ערת מלך דיבו אותו מגדלתו הוריד
עד בלתי השאיר לו שריד אז ממצבו ויקרו נחדף
ונבחר איכה ירדוף אחר זה נשאר נכבור ושרדה
חיה ימורת בנפש מרדה כך יאבדו כל־אויבי הגביר
ויורשי רעתו ואוהביו כצאת השמש בגבורתו:

תם ונשלם

pedes recti. Si autem ad spoliandum spolium & prædandum prædam ipsis sit desiderium & voluntas, tunc liceat ire per unam domum oblique.

Estq; ex eis qui multiplicat fortitudines & auget virtutem: & tunc salit tanquam cervus, & perambulat ad terminum desiderii sui, & pervenit usque ad extremitatem suam: & ibi levis est præ aquilis cœli, & festinat pedibus suis, & facit sicut animæ suæ libuerit; *viz.* omnia opera quæ Vira faciebat.

Et hi ambo Reges faciunt mendacia ad interficiendum Matos. *Sed tandem alter* Rex est impeditus in ambulacris *suis*: nam dum sedet Rex in sede sua, tum aliquis ex servis inimici ipsius *statim* jubet ei ut egrediatur ex limite suo ad quamvis plagam, ne forte irruat in eum cum peste. Et, si ad egrediendum è domo sua & loco castrametationis suæ cupierit, tunc quidem *id* quæret, sed non inveniet, quia viri strenui collocantur contra eum ad capiendum illum, & missum est rete in pedes ejus. Tunc convertetur in exitium honor ejus: eheu dominum, & eheu gloriam ipsius! Et populus ejus qui reliquus est post illum, erit in nihilum & inanitatem: ad quid enim reputabitur, cum sit aliqua plaga in eum? Deprimetur elatio hominum: humiliabitur, attritus erit, incurvabitur, & cadet. *Est enim jam* tempus quo Rex litis illius, eum à dignitate suâ deponit, donec non reliquerit ei aliquem superstitem. Tunc è statione sua & honore suo erit depulsus & excisus. Quomodo unus persequetur *illum*! *Tandem* alter relinquitur in honore & dominio, alter vero moritur cum anima amara. Sic peribunt omnes hostes Heri istius, & quærentes malum ejus: sed diligentes eum erunt sicut quando egreditur Sol in fortudine sua. *Explicit & finitum est.*

כַּד הֲוֵינָא זוּטְרֵי לְגַבְרֵי הַשְׁתָּא דְקַשִּׁישְׁנָא לְדַרְדְּקֵי

אֶזְכְּרָה יָמִים מִקֶּדֶם זֶה לִי שְׁלוֹשִׁים שָׁנָה בִּימֵי חָרְפִּי מִקַּדְמוֹנַי בִּהְיוֹתִי שׁוֹקֵד עַל דַּלְתֵי הַתַּלְמוּד לְתוֹרָה וְלִתְעוּדָה לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד וְכָל־יְמֵי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים וְשַׂמְתִּי חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְעַד הֵנָּה עֲזָרַנִי אֲדוֹנָי וְנָתַן לִי מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה עַמּוּדֵי הָעוֹלָם אֲשֶׁר הַבַּיִת בֵּית יִשְׂרָאֵל נָכוֹן עֲלֵיהֶם לְהוֹרוֹת לִבְנֵי עַמִּי אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ זוֹ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה תּוֹרַת אֲדוֹנָי תְּמִימָה מַחְכִּימַת פֶּתִי וְכָל־זֹה נִסִּיתִי בַחָכְמָה כִּי הֵן יִרְאַת אֲדוֹנָי הִיא חָכְמָה וְסוּר מֵרָע בִּינָה׃

.וְסַבּוֹתִי אֲנִי בִּימֵי בְחוּרוֹתַי לָתוּר וְלִדְרוֹשׁ אֶת־מְסִבּוֹת הַזְּמָן מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף וּבְחַנְתִּים כִּבְחוֹר הַבְּחִינָה בְּחִינַת עוֹלָם בְּאֶבֶן בֹּחַן וּצְרַפְתִּים כִּצְרוֹף אֶת־הַכֶּסֶף וּמְצָאתִים הֶבֶל הֲבָלִים שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ כֶּסֶף סִיגִים מְצֻפֶּה עַל חֶרֶשׂ נֶחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי חֶרֶשׂ בָּהֶם יוּקָשִׁים בְּנֵי אָדָם כְּמַהֵר צִפּוֹר אֶל פַּח וְהֶעֱלֵתִי עַל סֵפֶר כָּתוּב עָלַי אֶת־כָּל־תַּחְבּוּלוֹת וּמְזִמּוֹת הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל הַזֶּה כִּי מִרְמוֹת וָתוֹךְ תַּחַת לְשׁוֹנוֹ בְּהַזְכִּירִי חֶרְפַּת הַזְּמָן וְשׁוּבוּ לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי

מְחֹלָל

Cùm essemus parvi, pro viris habebamur: nunc facti seniores, habebimur ut pueri? Bava-kama 92. 2.

RECOLAM dies antiquos: jam sunt triginta anni in diebus juventutis meæ ab incunabulis meis, cum essem assiduus ad valvas studii pro Lege & Testimonio, ad discendum & docendum. Omnibus diebus meis educatus sum inter doctos, & posui portionem meam inter sedentes in Scholis: & huc usque me juvit Dominus meus, & dedit mihi ambulacra inter astantes istos, columnas Mundi, in quibus Domus, Domus inquam Israelis stabilitur; ad docendum filios populi mei viam per quam incederent; ea est via Legis, Legis inquam Domini perfectæ, erudientis stultum. Totum hoc expertus sum per sapientiam: nam ecce timor Domini est sapientia, & recedere à malo est intelligentia.

Mente pervolvi in diebus juventutis meæ, ad explorandum & inquirendum eventus temporis ab initio ad finem, & examinavi illos in catino examinationis, examine æterno, lapide probationis; & conflavi illos sicuti conflatur argentum, & inveni illos vanitatem vanitatum, in quibus non esset quicquam; argentum scoriarum, tectum super testam, reputantur fragmenta testæ, iis illaqueantur filii hominum, sicut festinat avicula ad laqueum. Et in dicto Libro à me scripto attuli omnes astutias & machinationes Mundi hujus inferioris, (quia fraudes & dolus sub linguâ ejus,) cum recensuerim opprobrium hujus temporis & bonum ejus. De lusu dixi,

מְחַלֵּל חָלִילָה יְחוֹלִין הוּא לָךְ וּלְשִׂמְחַת הַשְּׂמֵחִים
לְלֹא דָבָר אַחֲרִיתָהּ שִׂמְחָה תוּגָה וְשַׂמְתִּי מְגַמָּתִי
לְהָבִין בֵּין טוֹב לְרָע וּלְהַבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל
לְמַעַן יֵדַע הַנַּעַר וְהַזָּקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה מֶאוֹס
בְּרָע וּבְחוֹר בַּטּוֹב גַּם הֵמָּה יִבְחֲרוּ בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה
וְהַלִּמּוּד וְיִשְׁמְעוּ רְחוֹקִים אֵת־אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵרֶחֶם
מִשְׁחָר לִי טַל יַלְדוּתִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי אִמְרַת
אֲדוֹנִי צְרוּפָה וַאדוֹנָי אֱלֹהִים נָתַן לִי לְשׁוֹן לִמּוּדִים
וּבַאֲרֶשֶׁת שְׂפָתַי כָּל מָנַעְתִּי לְדַבֵּר צָחוֹת וְכָל־
הָאֲנָשִׁים הָרוֹאִים אֶת־תִּפְאֶרֶת הַסֵּפֶר נוֹתֵן אִמְרֵי
שֶׁפֶר הֵמָּה יִרְאוּ כֵּן יִתְמְהוּ עַל אֲשֶׁר לְעֵת כָּזֹאת
אֲשֶׁר זַקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי בָּאתִי לִכְתּוֹב
וּלְחַבֵּר סֵפֶר לְלַמֵּד חָכְמַת הַצְּחוֹק וּלְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ
וּמַה קוֹל הַשָּׁאוֹן בְּאָזְנַי וְקוֹל מִלִּין אֶשְׁמַע וּפִים
מְמַלֵּל רַבְרְבָן אַתָּה הוּא חוֹתֵם תָּכְנִית כְּלִיל יוֹפִי
אֲשֶׁר יָשַׁבְתָּ בְּמוֹשַׁב אֱלֹהִים לָדִין עַמּוֹ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיךָ אֵיךְ נֶהְפַּכְתָּ לְאִישׁ אַחֵר וְהוֹרְךָ
נֶהְפַּךְ עָלֶיךָ נֶחְשַׁבְתָּ לְנָכְרִי שֶׁנִּתְנַכְּרוּ מַעֲשָׂיו וְשִׁחַתָּ
דְּרָכֶיךָ הַנְּעִימִים מְשַׂמְּחִים אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים בְּכָתְבְךָ
עַל הַצְּחוֹק כְּתֹבֶת קַעֲקַע וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ יִצְחַק וִיאַבֵּד
זְמַנּוֹ בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם וְנִמְצֵאתָ מַכְשִׁיל אֶת הָרַבִּים
וַאֲנִי בִּינוֹתִי בַּסְּפָרִים וְעַד הָאֱלֹהִים הֵבֵאתִי דְבַר
שְׁנֵיהֶם

Prophanum: absit, & prophanum sit tibi; & de lætitia eorum qui lætantur de nihilo, *Finis talis lætitiæ erit mæstitia*. Et posui scopum meum ut intelligerem inter bonum & malum, & discriminarem inter sacrum & prophanum, ut sciret tam juvenis quam senex, universus inquam populus à qualibet extremitate, recusare malum & eligere bonum: etiam sibi eligerent vias Legis & doctrinæ. Et audiverunt remoti id quod feceram ab utero auroræ, cum esset mihi ros nativitatis meæ; stillavit instar roris dictum meum, dictum Domini conflatum: & Dominus Deus dedit mihi linguam eruditorum, & cum pronuntiato labiorum meorum non abstinui ab eloquendo eloquentiam. Et omnes homines videntes decorem Libri qui præbet dicta pulchra, illi inquam videbunt, etiam mirabuntur, quod hoc tempore quo senui nec novi diem mortis meæ, venirem ad scribendum & componendum librum quo docerem scientiam lusus, & narrarem laudes ejus. Quænam est vox tumultus in auribus meis? vocem verborum audio, & os loquens magnalia. Tu qui obsignans summam, perfectio pulchritudinis, qui sedisti in sede Dei ad judicandum populum ejus, populum filiorum Israelis, & Legem quærebant ab ore tuo; quomodo transmutatus es in alium virum, & decus tuum eversum à te! reputatus es tanquam alienus, cujus actiones alienatæ sunt! & corrupisti verba tua pulcherrima lætificantia Deum & homines, cum scribas de lusu scripturam stigmatis: & quicunque audiet, ludet & perdet tempus suum in vanitatibus hujus Mundi, & reperieris impingere faciens multos.

Et ego consideravi Libros illos, & usq; ad judices

produxi

שְׁנֵיהֶם וְהוֹכַחְתִּי בֵּינֵיהֶם לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה אֵין בֵּינוֹתָם דִּמְיוֹן וְשִׁוּוּי רַק כִּרְחוֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב מַה לְתַכֵּן אֶת־הַדָּבָר זֶה כֻּלּוֹ אוֹמֵר קָדוֹשׁ וְזֶה כָּל־אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא זֶה יִכְתּוֹב יָדוֹ לַאדוֹנָי וְזֶה כֻּלּוֹ חָנֵף וּמֵרַע אֶת־אֲשֶׁר טִמֵּאתָ וְאָסַרְתָּ בִּנְעוּרוֹתֶךָ טִהַרְתָּ וְהֵתַרְתָּ בְּזִקְנוּתֶךָ כִּמְטַהֵר אֶת־הַשֶּׁרֶץ אָמַרְתִּי יָמִים יְדַבֵּרוּ וְרוֹב שָׁנִים יָבִיאוּ חָכְמָה וְלֹא כְּזִקְנֵי עַם הָאָרֶץ כָּל־זְמַן שֶׁמַּזְקִינִים דַּעְתָּם מְטוֹרֶפֶת מֵהֶם: וְעַתָּה אָבִי תֵּן כָּבוֹד לֵאלֹהֵי הַצְּבָאוֹת וּבְיוֹם הַקָּהָל בְּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לְהִתְפַּלֵּל אֶל אֲדוֹנָי תִּקְרַע אֶת־הַסֵּפֶר הַזֶּה נֶגֶד כָּל־הָעָם לְעֵינֵיהֶם לִשְׁנֵים־עָשָׂר קְרָעִים וְאֵינָם מְאָחִים לְעוֹלָם כִּי אִם כָּלִיל לָאִשִּׁים וּבִעַרְתָּ הָרַע מִקֶּרֶב יִשְׂרָאֵל וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי אֲדוֹנָי אֱלֹהֶיךָ:

וּבְשָׁמְעִי אֶת־קוֹל דְּבָרָיו הֲרִימוֹתִי יָדִי אֶל־אֲדוֹנָי אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ כִּי הוּא יוֹדֵעַ וְעֵד נֶאֱמָן בְּשַׁחַק אִם בְּמֶרֶד וְאִם בְּמַעַל עָשִׂיתִי כַּדָּבָר הַזֶּה אַל יוֹשִׁיעֵנִי אֲדוֹנָי כִּי הוּא יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת לֵב וְיִשְׂרָאֵל הוּא יֵדַע אֶת־אֲשֶׁר הָלַכְתִּי בֶּאֱמֶת וּבְלֵב שָׁלֵם וְלֹא הָלַכְתִּי בְּסוֹד מְשַׂחֲקִים כִּי אִם בְּתָם־לְבָבִי וּבְנִקְיוֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת וּלְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמִּי וְלִהְיוֹת נָקִי מֵאֲדוֹנָי וּמִיִּשְׂרָאֵל וְלָכֵן הִתְעוֹרַרְתִּי

produxi verba amborum eorum, & dijudicavi inter illos: non est aspectus hujus sicut aspectus illius, nulla est similitudo & paritas inter illos; verum sicut distat Oriens ab Occidente. Quid paleæ cum puro-frumento? Ille totus loquitur Sanctitatem; quoad istum, quicquid est in eo, pollutum est: ille scribit manum suam pro Domino; iste vero totus hypocrita & malus. Quicquid pollutum & illicitum pronuntiâsti in juventute tua, jam purum & licitum in senectute tua pronuntias, tanquam mundum-affirmans reptile. Dixi ego, *Dies loquentur, & multitudo annorum producent sapientiam*: non autem sicut senes populorum terræ, qui quo tempore senescunt, mens eorum rapitur ab illis. Jam ô pater mi, da honorem Deo exercituum, & in die congregationis quo convenit universus populus ad orandum Deum, lacerabis hunc librum coram universo populo ad oculos eorum, in 12 lacerationes, & non consuentur amplius in æternum: sed penitus *trades* ignibus, & removebis malum de medio Israelis, & tibi erit justitia coram Domino Deo tuo.

Et cum audirem vocem verborum ejus, levavi manum meam ad Dominum, Deum excelsum, possessorem cœli & terræ; quoniam & ille novit, & testis fidelis est in cœlis: si in rebellione & prævaricatione feci secundum verbum hoc, non salvabit me Deus. Nam ille novit occulta cordis, & Israel ille novit quod ambulaverim in veritate & corde perfecto, & non ambulavi in consilio ludentium; sed in perfectione cordis mei & puritate manuum mearum feci hoc. Sed ut sciat universus populus meus, & ut sim purus à Deo & ab Israele, ideo excitatus sum, & accinxi fortitudinem,

הִתְעוֹדַדְתִּי וְעוֹז הִתְאַזַּרְתִּי וְהָיָה צֶדֶק אֵזוֹר מָתְנַי
וְהָאֱמוּנָה אֵזוֹר חֲלָצַי וּבִשְׂפָתַי אֲסַפֵּר הַסִּבָּה וְעִלָּה
רִאשׁוֹנָה וְתַכְלִיתִית עַל מֶה וְעַל מָה כָּתַבְתִּי זֶה
הַסֵּפֶר הַשֵּׁנִי לְמַעַן תִּהְיֶה לִי לְעֵדָה לְדוֹר אַחֲרוֹן
כִּי זַךְ אֲנִי בְּלִי פָשַׁע: וְאַתָּה קוֹרֵא נָעִים שְׁמָעֶנָּה
וְאַתָּה דַע לָךְ: וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מְיוּחָד וּמְיוּחָס שֶׁבְּדוֹרוֹ
אִישׁ תָּם וְיָשָׁר הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה
לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת אָהוּב לְמַעְלָה וּמְכֻבָּד לְמַטָּה
אֲשֶׁר הֱשִׂימוּהוּ לְרֹאשׁ לְכָל־דָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָּׁה בְּתוֹךְ
קָהָל וְעֵדָה וְלוֹ שְׁנֵי בָנִים כִּשְׁתֵּי שְׁתִילֵי זֵיתִים אַחִים
נִכְבָּדִים וְנֶאֱהָבִים מַשְׂכִּילִים בְּכָל־חָכְמָה וְיוֹדְעֵי
דַעַת וּמְבִינֵי בִינָה אַךְ לְמַעֵט אֶת־הַקָּטָן אֲשֶׁר
נִצְחוֹק דָּבַק לְאַהֲבָה וְהָיָה דַרְכּוֹ לִצְחוֹק הַקְּלָפִים
כְּמוֹ חֲצִי שָׁעָה אַחַר כָּל־סְעוּדָה וּסְעוּדָה לְנַחַת
רוּחַ וְאַף כִּי אָחִיו הַגָּדוֹל הוֹכִיחוֹ בְּתוֹכַחַת אַהֲבָה
וַיְהִי כְּדַבְּרוֹ אֵלָיו יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֵלָיו וַיָּרֶב עִמּוֹ
וַיְלְלֵהוּ וַיַּכֵּהוּ וְלֹא שָׁת לִבּוֹ גַּם לָזֹאת וַיִּשְׂנָאֵהוּ
אָחִיו שִׂנְאָה גְדוֹלָה וְלֹא יָכוֹל דַּבְּרוֹ לְשָׁלוֹם
וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ אֲבִיהֶם אֵת הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה וַיִּתְעַצֵּב
אֶל־לִבּוֹ וַיָּבֹא אֵלַי סַר וְזָעֵף וַיְסַפֵּר לִי אֶת־כָּל־
הָרָעָה אֲשֶׁר מְצָאַתְהוּ וַיֵּבְךְּ וַיִּתְחַנֵּן לִי לְהָסִיר רָעַת
הַשִּׂנְאָה תְעוֹרֵר מְדָנִים בֵּין שְׁנֵי הָאַחִים וַיֹּאמֶר
בָּנַי הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹהִים בְּרַחֲמָיו וּבְרוֹב חֲסָדָיו
בָּנִים

fortitudinem, & erit juſtitia cingulum lumborum meorum, & fidelitas zona lumbulorum meorum, & labiis meis narrabo occaſionem & cauſam primam & finalem, quare ſcripſerim Librum hunc ſecundum, ut ſit mihi teſtimonium in ſeculum poſtremum, quod purus ſim ſine defectione. Tu itaque Lector benigne, audi illud, & tute ſcito. Fuit vir quidam ſingularis familiâ nobilis, qui vir integer & rectus in ſeculo ſuo, incedens in viis Legis & præceptorum ad cuſtodiendum & ad obſervandum, dilectus ſuprà, [i.e. *Deo*] & honoratus infra, [i.e. *ab hominibus*] quem conſtituerant primarium in omni re Sacrâ, in medio conventus & congregationis: & illi erant duo filii inſtar duarum plantarum olivarum, honorati & dilecti, ſcientes omnem ſapientiam, & callentes ſcientiam, & intelligentes prudentiam. Verum ad imminuendum minorem qui luſui amanter adhæſit, (& mos ejus erat ludere chartis per dimidiam horam poſt quodvis prandium, ad recreandum animum; & quamvis frater ejus major increpuerit illum increpatione amicâ, cum alloqueretur illum de die in diem, & non auſcultaret ei;) litigavit cum ipſo, maledixit illi, percuſſit illum, qui tamen non poſuit cor ſuum etiam ad hoc: quapropter odit ipſum frater ejus odio maximo, nec potuit alloqui ipſum pacifice. Cumque audiret pater eorum rem iſtam malam, tum doluit ſibi in corde ſuo, & veniens ad me averſatus & indignabundus, narravit mihi totum hocce malum quod ipſi evenerat; et flevit, & ſupplicavit mihi ut removerem malignitatem odii quod excitabat lites inter duos fratres: dixitque, Filii mei ſunt quos dedit mihi Deus miſericordia ſua & multitudine beneficiorum ſuorum: filios educavi in

פָּנִים גִּדַּלְתִּי בְּיִרְאַת אֲדוֹנָי לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם
שְׁנֵיהֶם יוֹם אֶחָד וָאֵרֵד עַד בָּנַי אָבֵל שְׁאוֹלָה
הַבַּיְתָה וּרְאֵה הֲיֵשׁ מַכְאוֹב כְּמַכְאוֹבִי וָאַעַן וָאוֹמַר
צַר לִי עָלֶיךָ אָחִי כִּי גָדוֹל כַּיָּם שִׁבְרֶךָ וֵאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם
יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֶךָ וְעַתָּה לֵךְ אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים
עִמְּךָ וְיָשֵׂם גְּבוּלְךָ שָׁלוֹם נִקְרָא לַנְּעָרִים וְנִשְׁאֲלָה
אֶל־פִּיהֶם עַל מֶה חֳרִי הָאַף הַגָּדוֹל הַקִּנְאָה וְהַשִּׂנְאָה
וְהִתְחָרוּת וַאֲנִי בְּכָל־כֹּחִי אֶתְאַמֵּץ וְאֶשְׁתַּדֵּל לְתַוֵּךְ
שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם וָאֶשְׁלַח וָאֶקְרָא אֶת־הַנְּעָרִים וְעֵת
וּזְמָן נָתַתִּי לָהֶם וְלֹא יְשַׁנּוּ אֶת־תַּפְקִידָם וְהֵמָּה
בָּאוּ וַיִּתְיַצְּבוּ לִפְנֵי וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו פְּנֵים
שֶׁל זַעַם וָאוֹמַר אֲלֵיהֶם גְּשׁוּ־נָא אֵלַי אַחִים יְדִידִים
בַּחוּרִים כָּאֲרָזִים נֶטַע אֲדוֹנָי גַּם לְכֻלְּכֶם נָתַן
חָכְמָה וָדַעַת מַדּוּעַ תִּבְגְּדוּ אִישׁ בְּאָחִיו לְהָפֵר
הָאַחֲוָה וַתִּשְׂנְאוּ זֶה אֶת־זֶה חִנָּם וְעַתָּה הַגִּידוּ לִי
וְאֵדְעָה בְּשֶׁל מִי הָרָעָה הַזֹּאת לָכֶם וַאֲנִי טֶרֶם
אֲכַלֶּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה הַגָּדוֹל הֵחֵל בְּרִנָּה וּכְדֵי בִּזָּיוֹן
וָקֶצֶף שָׁפַךְ כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ וּבְקוֹל מִן שָׁמַיִם הִרְעִים
לְעֻמַּת אָחִיו הַקָּטֹן וַיִּשָּׂא אֶת־קוֹלוֹ וַיֹּאמַר אֲהָהּ
אֲדוֹנִי קְרָא שְׁמוֹ לֹא אָחִי כִּי הוּא לֹא אָחִי כִּי אִם
אָח לְצָרָה יֻלָּד וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים נָפְלוּ וְהַזְּמָן
חָלַף עָבַר כַּאֲשֶׁר הָיָה בְּאָמְנָה אִתִּי כְּרֵעַ כְּאָח לִי
יַחְדָּיו נַמְתִּיק סוֹד אֲדוֹנָי לִירֵאָיו בְּלָמְדֵנוּ סֵפֶר
תּוֹרַת

timore Domini, quare orbatus ero ambobus illis die uno, & deſcendam propter filios meos lugens in ſepulchrum? Aſpice & vide, an ſit dolor ſicut dolor meus! Tum reſpondi, & dixi, Anguſtia eſt mihi propter te, ô frater mi, nam magna eſt inſtar maris jactura tua: Deus cœlorum mittat verbum ſuum & te ſanet. Jam ecce conſilium dabo, & ſit Deus tecum, & ponat terminum tuum pacem. Vocabimus pueros, & interrogabimus os illorum, propter quod fuerit æſtus iræ hujus magnæ? invidia, odium, & hæc contentio? Et ego totis viribus meis fortificabo meipſum, & conabor mediare pacem inter illos. Tum miſi & accerſivi pueros, & horam & tempus aſſignavi illis, & non mutarunt mandatum ſuum. Ipſi itaque venerunt, & ſtiterunt ſe coram me, & facies eorum vir ad fratrem ſuum aſpectu iracundo. Dixi autem ad illos, Accedite ad me fratres dilecti, juvenes inſtar cedrorum quas plantavit Dominus: cuilibet veſtrum dedit Deus ſapientiam & ſcientiam; quare perfide agitis vir contra fratrem ſuum, ad irritam faciendam fraternitatem, & odiſtis vos invicem gratis? Jam declarate, & ſciam propter quem hoc malum eſt vobis. Et antequam ego finirem loqui, ecce major incepit cum clamore, & quaſi cum contemptu & indignatione effudit inſtar ignis iram ſuam, & voce de cœlo tonuit contra fratrem ſuum minorem, levavitq; vocem ſuam & dixit, Ahah domine mi, voca nomen ejus Nonfrater meus: nam ipſe non eſt frater meus, niſi frater ad anguſtiam natus: dies priores defecerunt, & tempus tranſiit & abiit. Cum eſſet in educatione mecum, inſtar ſocii & fratris mei, ſimul amplectebamur ſecretum, ſecretum inquam Dei pro timentibus eum: cum

תּוֹרַת הָאֱלֹהִים וּמִצְוֹתָיו לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת אַהֲבַת
עוֹלָם אֲהַבְתִּיהוּ אַהֲבָה שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּדָבָר
נַפְשִׁי קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ בְּקֶשֶׁר אַמִּיץ וְעַתָּה כִּי הַשְׁחֵת
הִשְׁחִית אֶת־דְּרָכוֹ וְסָר מַהֵר מִן הַדֶּרֶךְ דֶּרֶךְ הַטּוֹבָה
וְהַיּוֹשֶׁר אֲשֶׁר לִמְּדוּהוּ אֲבוֹתָיו וְלֹא עָמַד בְּתֻמָּתוֹ
כִּי אִם הָלַךְ לְחֶבְרָה אֶת־פּוֹעֲלֵי אָוֶן הָאֲנָשִׁים
הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשׁוֹתָם לְהִתְעוֹלֵל עֲלִילוֹת
בְּרֶשַׁע וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיָּקוּמוּ לְצַחֵק כָּכָה יַעֲשׂוּ
כָּל־הַיָּמִים בִּקְלָפִים וּבְקוּבְיָאוֹת וּבְכֹל מִינֵי
הַצְּחוֹק אָב אֲבִי הַטֻּמְאוֹת וְאֵלֶּה הֵן תּוֹלְדוֹתָיו
אָלוֹה וְכַחֵשׁ וְרָצוֹחַ וְגָנוֹב אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה
אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ כְּלִמָּה קָלוֹן לְבֵית אָבִי תַּכְלִית
שִׂנְאָה שְׂנֵאתִיו׃

עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְהִנֵּה נָתַן אֶת קוֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּפּוֹל
מְלֹא קוֹמָתוֹ אַרְצָה בּוֹשׁ וְנִכְלָם וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ בְּקִרְבּוֹ
וְנִבְהֲלוּ רַעְיוֹנָיו וַאֲנִי כִּרְאוֹתִי אוֹתוֹ מַחֲרִישׁ וְרוֹמֵם
וּמִשְׁתָּאֵה כְּאִלֵּם לֹא יִפְתַּח פִּיו נִכְמְרוּ רַחֲמַי עָלָיו
וַהֲעִירוֹתִיהוּ בְּצֶדֶק וָאוֹמַר אֵלָיו קוּם־לְךָ בְּנִי לָמָּה
זֶּה אַתָּה נוֹפֵל עַל פָּנֶיךָ וְאַף אָמְנָם שָׁגִיתָ וְחָטָאתָ
אִם הֵיטֵב תֵּיטִיב אֶת־דַּרְכְּךָ לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ
הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת וִימִינוֹ פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים
וְשַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה לֹא נִנְעֲלוּ לְעוֹלָם וְגַם כִּי יֵשׁ תִּקְוָה
לְאַחֲרִיתְךָ יַעַן נִמְצָא בְךָ דָּבָר טוֹב אֶת־אֲדֹנָי
אֱלֹהֶיךָ׃

didicissimus Librum Legis Dei & præcepta ejus ad observandum & faciendum, amore æterno amavi ipsum, amore qui non pendebat à re *quâvis*: & anima mea ligata erat cum anima ejus vinculo fortissimo. Verum jam, quia corrumpendo corrupit viam suam, & facile recessit à viâ, *viz.* viâ bonitatis & rectitudinis, quam docuerunt ipsum patres ejus; & non perstitit in perfectione sua, verum societatem inivit cum operantibus iniquitatem, cum viris improbis istis in animabus suis, ad operandum actiones in improbitate, qui comedunt & bibunt & surgunt ad ludendum: ita faciunt omnibus diebus, chartis & tesseris & omnibus speciebus lusus, qui est pater patris immunditiarum. Et istæ sunt generationes ejus, execrare mentiri, occidere & furare: væ tali propudio, væ tali ignominiæ: ignominia est *ille* domui patris mei: summo odio odi ipsum.

Dum adhuc iste loqueretur, alter dedit vocem suam in fletum, & cecidit plenâ staturâ in terram erubescens & pudore affectus, & consternatus spiritu suo, & cogitationes ejus perturbatæ fuerunt. Et quoad me, cum viderem ipsum tacentem, silentem, & stupefactum instar muti qui non aperit os suum, *compassionis causâ* æstuabant viscera mea pro illo, & *clementer* suscitavi ipsum in justitia, & dixi, Surge fili mi, quare tu prostratus es super faciem tuam? Nam si certe errasti & peccasti, si tamen emendando emendaveris viam tuam, Domino Deo nostro sunt misericordiæ & condonationes, & dextra ejus extensa est ad accipiendum pœnitentes, nec portæ pœnitentiæ claudentur in æternum. Et præterea, quia spes est fini tuo, propterea quod reperitur in te aliquid boni

apud

אלהיך המדה הטובה אשר בה יתפארו גדולי
הדור ונקראו בישנים בני בישנים היא המדה
המביאה את האדם לידי יראת חטא צניעות
ופרישות וקדושה אשר כלם כאבני הכושת הוסר
יסודתם ואתה פתח פיך ויאירו דבריך דבר כי
חפצתי צדקך : ויהי ככלותי לדבר ויתחזק הנער
ויעמוד על רגליו וכן אמר ׳ אמצא חן בעיניך
אדוני כי נחמתני וכי דברת על לב עבדך כי על
כן ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרשני לדבר
לפניך ׳ אדברה וירוח לי ועתה אבי רכב ישראל
ופרשיו ראה גם ראה כי הנה אחי מבטן יונק
שדי אמי מבקש רעתי וירדפני חנם וישפוך עלי
מרורות והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו
באמרו עלי דברים אשר לא כן ויאמר הלוא
מצחק אני כל־ היום וכל־ הלילה ומאבד זמני
בדברי הבל והתורה והלמוד וכל־מעשים טובים
השלכתי אחרי גוי ויתן את עבדך כבן־בליעל
כאחד הנבלים בישראל העוזבים אורחות יושר
ללכת בדרכי חושך וחלקלקות והנה בשמים עדי
ושהדי במרומים וגם יודע כל שער עמי משערי ציון
המצוינים בהלכה המה יבואו ויגידו צדקתי כי כל־
ימי לא מנעתי עצמי אפלו שעה אחת מבית
המדרש אך אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי אוי לי

על

apud Dominum Deum tuum, (viz. virtus bona, quacum gloriabantur magnates seculi, & vocabantur modesti, filii modestorum; quæ virtus inducit hominem ad timorem peccati, honestatem, abstinentiam, & sanctitatem; quorum omnium fundamentum lapidibus pudoris fundatum est;) tu itaque aperi os tuum, & luceant verba tua; loquere, quia volui justificare te. Fuitque cum absolverem loqui, & corroboratus fuit juvenis, tum stetit super pedes suos, & ita dixit, Reperiam gratiam in oculis tuis, mi domine, quia me consolasti, & quod locutus es super cor servi tui: nam ita vidi facies tuas uti videre est facies Dei, & permisisti mihi loqui coram te. Loquar, & respiratio erit mihi. Et jam mi pater, qui es currus Israelis & equites ejus, vide, etiam vide; nam ecce frater meus ab utero, lactens mammas matris meæ, quærit malum meum, & persequitur me gratis; & fudit contra me amarores. Sed ecce falsus est testis, falsum exhibuit testimonium contra fratrem suum, cum dixerit contra me verba quæ non ita sunt. Dicit quod ego sim lusor per totum diem & noctem, & quod perdam tempus meum rebus inanibus, & quod Legem & studium & omnes actiones bonas projiciam post tergum meum; & dedit servum tuum tanquam filium improbitatis, tanquam unum ex stultis in Israel, qui deserunt vias rectitudinis, ut incedant in viis tenebricosis & lubricis. Et ecce in cœlo est testis meus, & testimonium meum in excelsis; & quoque novit omnis porta populi mei, de portis Sion insignibus in doctrina: illæ venient & declarabunt justitiam meam, quod omnibus diebus meis non cohibui meipsum ne una quidem hora à Scholis. Verum hæc commemorabo & effundam

עַל שִׁבְרֵי נַחֲלָה מַכָּתִי כִּי יַסּוֹר יִסְּרַנִּי יָהּ בְּחוֹלִי רוּחַ
אֱלוֹהִים רָעָה וּבְעַצְּבַת לֵב אֲשֶׁר כְּפַעַם בְּפַעַם
מְבַעֲתַתְנִי זֶה חוֹלִי וָאֶשָּׂאֵנוּ מִלֵּדָה וּמִבֶּטֶן וָאֵלֶךְ מַר
בַּחֲמַת רוּחִי לֵחוּת הַמָּרָה הַשְּׁחוֹרָה הַגּוֹבֶרֶת עָלַי
וְלֹא תִתְּנֵנִי הָשֵׁב רוּחִי לִלְמוֹד וּלְהִתְפַּלֵּל בְּיִשּׁוּב
הַדַּעַת וְאַחֲרֵי תְּפִלָּתִי לָאֵל אֲדוֹנָי הָרוֹפֵא לִשְׁבוּרֵי
לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵנִי וַיָּסִיר
מֵעָלַי רַק אֶת הַמָּוֶת הַזֶּה דָּרַשְׁתִּי גַּם אֶת
הָרוֹפְאִים כְּמַאֲמַר הַתּוֹרָה וְרַפּוֹא יְרַפֵּא מִכָּאן
שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לָרוֹפֵא לְרַפְּאוֹת וְאִישׁ אֶת־עֲצָתוֹ
הוֹדִיעַנִי בְּמוֹעֵצוֹת וָדַעַת וְכֵן אָמְרוּ לִי הֵן רִפְאוּת
תְּעָלָה תַעֲלֶה לְךָ וַאֲרוּכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמַח אִם תָּסִיר
כַּעַס מִלִּבְּךָ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה
יִמָּצֵא בְךָ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה וְאִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
תַּעֲשֶׂה וּבְכָל־יוֹם וָיוֹם תִּתֵּן מַעֲדַנִּים לְנַפְשְׁךָ בְּעֵת
עֵת וּזְמַן לְכָל חֵפֶץ אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשְׁךָ עֵת
לִרְקוֹד וְעֵת לִשְׂחוֹק הֵטִיבִי נַגֵּן הַרְבִּי שִׁיר שִׁיר
יְדִידוֹת וּבְכָל־מִינֵי שִׂמְחָה תַעֲלוֹזְנָה כִּלְיוֹתֶיךָ כִּי
לֵב שָׂמֵחַ יֵיטִיב גֵּהָה וְאָז יָנוּחַ לְךָ וַיִּיטְבוּ בְעֵינַי
דִּבְרֵיהֶם וַאֲשֶׁר כְּפַעַם בְּפַעַם חָשַׁבְתִּי אֵיזֶה דֶּרֶךְ
אֶבְחַר מֵהֶם וְסוֹף סוֹף בֵּרַרְתִּי אֶת־הַשְּׂחוֹק כִּי יֵשׁ
בּוֹ מְעַט אִבּוּד הַזְּמַן וּבִקַּשְׁתִּי לִי חָבֵר אָהוּב וְנֶאֱמָן
אֲשֶׁר יְצַחֵק עִמִּי בְּכָל־יוֹם כְּמוֹ חֲצִי שָׁעָה וְגַם מָצָאתִי
לִי

effundam super me animum meum. Væ mihi ob imbecillitatem meam! ægrum est vulnus meum, quia castigando me castigavit Deus morbo spiritus Dei mali, & dolore cordis, quod per vices perturbet me iste morbus, & sustinui ipsum à nativitate & ab utero, & incedo amarus in excandescentia spiritus mei, & niger humor biliosus prævalet super me, & non permittit mihi reducere spiritum meum, ut addiscam vel orem sedato animo. Et post preces Deo Domino qui sanat fractos corde, & consolidat dolores eorum, ut mitteret verbum suum et me sanaret, et removeret à me saltem hanc mortem; consului etiam Medicos, juxta dictum Legis, *Et sanando sanabit:* unde est quod detur potestas medico ad sanandum. Et quisq; consilium suum mihi notificavit consiliis & sapientia; *dicendo*, Ecce medela curationis ascendet tibi, & sanitas tua præsto germinabit, si removeris indignationem à corde tuo, ut sis lætus & boni animi, gaudium & lætitia reperiatur in te, & fugerint mœror & suspirium. Et, si hanc rem feceris, & singulis diebus dederis oblectationem animæ tuæ; concedendo horam & tempus omni desiderio quod desideraverit anima tua; tempus ad saltandum, tempus ad ludendum, gnariter fides pulsando, multiplicando canticum, canticum *inquam* amoris, & omnibus speciebus lætitiæ exultaverint renes tui; (nam cor lætum benefacit medicamen;) tunc quietus eris. Et placuerunt in oculis meis verba eorum: & quod sæpius cogitavi, quamnam de istis viam eligerem, tandem elegi Ludum, cum sit in eo parum perditionis temporis: & quæsivi mihi socium dilectum & fidelem, qui luderet mecum singulis diebus circiter dimidiâ

לִי זְמַן הַגּוֹן וְרָאוּי שֶׁלֹּא לְבַטֵּל הַרְבֵּה מִלִּמּוּדַי
וְהוּא אַחַר הָאֲכִילָה יַעַן כִּי מִיָּד וְתֶכֶף אַחַר הָאוֹכֶל
טֶרֶם הִתְעַכֵּל הַמָּזוֹן בַּמֵּעַיִם קָשֶׁה לָעִיּוּן וְלִמּוּד
וְאָמַרְתִּי זֶה עֵת לִשְׂחוֹק וְאַתָּה אֲדוֹנִי בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי
וְגַם בְּפִי הוֹדֵיתִי אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים מִתְּחִלָּה וְעַד
סוֹף כַּהֲוָיָתָם מַמָּשׁ וְאִם יֵשׁ בְּזֶה עָוֹן אֲשֶׁר חֵטְא
תְּלַמְּדֵנִי רַבֵּינוּ וְאֶבְחַר מָוֶת מֵחַיִּים וְלֹא אֶחֱטָא
עוֹד:

וַיְהִי כְּכַלּוֹת הַנַּעַר לְדַבֵּר אֶת דְּבָרָיו הֶחֱזַקְתִּי
בּוֹ וָאֲחַבְּקֵהוּ וָאֲנַשְּׁקֵהוּ וָאָמַרְתִּי בָּרוּךְ אַתָּה לַאדוֹנָי
בְּנִי הֵטַבְתָּ לְדַבֵּר וּלְהִתְוַדּוֹת עַל הָאֱמֶת וּמוֹדֶה
וְעוֹזֵב יְרֻחָם מִן הַשָּׁמַיִם וְאֶל אָחִיו הַגָּדוֹל אָמַרְתִּי
אַל תְּבַהֵל אֶת רוּחֲךָ לִכְעוֹס כִּי הַכַּעַס מְסַלֵּק
אֶת הַדַּעַת׳ אֱמֶת כִּי לְיַסֵּר אֶת הַבֵּן מִצְוָה הִיא
וְחוֹבָה בְּתוֹכַחַת מְגֻלָּה וְאַהֲבָה נִסְתֶּרֶת וְלָכֵן אַל
תַּשְׁלֵךְ יָדְךָ אֶל הַנַּעַר לְדַחֲפוֹ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם וּלְאָחִיךָ
לֹא תַשִּׂיג כַּחֲרוֹן אַף רַק לְפִי מִיעוּט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט
מננותו וּלְךָ אֵיפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי יָדַעְתִּי בְּנִי
יָדַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר לְבָבְךָ שָׁלֵם אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ וְכַוָּנָתְךָ
לְשֵׁם שָׁמַיִם אַךְ וְרַק יָדוֹעַ תֵּדַע כִּי עַל כָּל־פָּנִים יֵשׁ
אֵיזֶה צַד אִסּוּר בִּשְׂחוֹק הַקּוּבְיָאוֹת וְהַקְּלָפִים כִּי
הַמְשַׂחֲקִים בָּהֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֹאת אוּמָנוּתָם כַּךְ
הוּא כֹּחוֹ שֶׁל זֶה הַצְּחוֹק שֶׁמּוֹשֵׁךְ הֶעָוֹן בְּחַבְלֵי
הַשָּׁוְא

horâ: & quoque inveni mihi tempus conveniens & idoneum ne multum cessarem à studiis meis, quod est post Cibum; eo quod statim & immediate post Cibum, antequam concoquatur alimentum in stomacho, durum est speculationi & studiis: ideo dixi, Hoc est tempus ad ludendum. Jam tibi ô domine mi, labiis meis enarravi, etiam ore meo confessus sum omnia hæc verba ab initio ad finem prout se habent. Et, si est in hoc iniquitas quæ dicatur peccatum, doce me ô Magister noster, & eligam mortem præ vita, & non peccabo amplius.

Et fuit cum puer iste absolveret loqui verba sua, tenui eum, & amplexus sum illum, & osculatus sum ipsum, & dixi, Benedictus tu Domino fili mi, optimè locutus es ut confitereris veritatem: quicunque enim confitetur & relinquit, misericordiam obtinebit à Deo. Et ad fratrem majorem dixi, Ne perturbes spiritum tuum ad irascendum; nam indignatio removet scientiam. Verum est, quod erudire filium, præceptum est & obligatorium; reprehensione manifestâ, sed occulto amore. Propterea ne projicias manum tuam contra puerum, ut illum detrudas duabus manibus; & fratrem tuum ne persequaris excandescentiâ iræ; verum secundum minorennitatem *ejus*, minue culpam ipsius. Et tibi heic quid faciam fili mi? novi mi fili, novi quod cor tuum sit perfectum cum Domino Deo tuo, & quod intentio tua sit nomine cœli: veruntamen sciendo scias, quod omnimodo sit quædam prohibitio in ludo Tesserarum & Chartarum. Nam quamvis hæc non sit professio ludentium illis, tales tamen sunt vires hujus Ludi, quod trahet iniquitatem funibus vanitatis, &

הַשָּׁוְא וְנָדוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ אָמְנָם כִּי חַכְמֵי
הַדַּעַת אָמְרוּ כִּי מִן הַשֵּׂכֶל הוּא לִבְחוֹר הָרַע
בְּמִיעוּטוֹ לָכֵן לְכָה־נָא אִיעָצְךָ אֲשֶׁר תַּעֲזוֹב שְׂחוֹק
הַקְּלָפִים וְהַקּוּבְיָאוֹת וְאֶת־אָחִיךָ תִּפְקוֹד לְשָׁלוֹם
וּשְׁנֵיכֶם תִּלְמְדוּ שְׂחוֹק הַנִּקְרָא אִסְקָקִי וּבִתְנָאִי שֶׁלֹּא
תְּצַחֲקוּ בְּכָל־יוֹם יוֹתֵר מִלְּבַד חֲצִי שָׁעָה בַּיּוֹם
מִלְּבַד יְמֵי חֲנֻכָּה וּפוּרִים וְחוֹל הַמּוֹעֵד כִּי זֶה הַצְּחוֹק
יֵשׁ בּוֹ חָכְמָה וַחֲרִיפוּת יַעַן מְצָאוּהוּ אַנְשֵׁי בִּינָה
וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ הָאַחִים יְדִידִים אֶת דִּבְרֵי
וַיְחַבְּקוּ וַיְנַשְּׁקוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו כִּי גְדוֹלָה הָיְתָה
אַהֲבָתָם וְזֹאת הָיְתָה הַסִּבָּה וְהַטַּעַם אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי
זֶה הַסֵּפֶר לְהוֹרוֹת לָהֶם כְּלָלֵי הַצְּחוֹק הַזֶּה וְיַעַן כִּי
מְלָכִים וְשָׂרִים לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה לְהִתְעַדֵּן
וּלְהִתְעַלֵּס בְּזֶה הַשְּׂחוֹק קָרָאתִי שֵׁם הַסֵּפֶר הַזֶּה
מַעֲדַנֵּי מֶלֶךְ׃

וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר כִּלַּלְתִּי בְּזֶה הַסֵּפֶר הַנּוֹתֵן
אִמְרֵי שֶׁפֶר וְאַף אִם הוּא קָטָן הַכַּמּוּת הַקּוֹרֵא בוֹ יִמְצָא
מַעֲדַנִּים לְנַפְשׁוֹ׃

רִאשׁוֹנָה הֵבֵאתִי מַעֲלַת הַצְּחוֹק הַזֶּה וְשֶׁהוּא
הַיּוֹתֵר מְעֻלֶּה מִכָּל־מִינֵי הַצְּחוֹק וְהַתּוֹעָלִיּוֹת הַבָּאוֹת
לָאָדָם מִמֶּנּוּ׃

שֵׁנִית חָקַרְתִּי וְדָרַשְׁתִּי מִי הָיָה מַמְצִיאוֹ וּזְמַן
מְצִיאוּתוֹ׃

damnetur propter finem suum. Verum intelligentes scientiam, asserunt, quod prudentis sit ex malis eligere minimum, dabo tibi consilium ut relinquas ludum Chartarum & Tesserarum; & fratrem visitabis in pacem, & vos ambo discetis Ludum qui vocatur SCACHI, eâ conditione ne ludatis singulis diebus ultra dimidiam horam; exceptis diebus Encæniorum, Purim, & Profestis. Nam in hoc Ludo est aliquid sapientiæ & acuminis, propterea quod invenerunt ipsum viri intelligentiæ. Et fuit cum audirent fratres dilecti verba mea, amplexi sunt & osculati sunt quisque fratrem suum, nam magnus fuit amor eorum. Et hæc fuit causa & ratio cur scripserim hunc Librum, ut docerem ipsos regulas generales hujus Ludi. Et quoniam Regibus & Principibus ipsis solis conceditur oblectari & delectari hoc Ludo, propterea vocavi Nomen hujus Libri DELICIÆ REGIS.

Et hæc sunt verba quæ comprehendi in hoc Libro, qui præbet dicta pulchra: nam etsi sit parvus quantitate, qui legit in ipso, reperiet delectationes animi sui.

Primo, adduxi excellentias hujus Ludi, & quod sit excellentior omnibus speciebus ludorum, & quod utilitates homini veniant ab illo.

Secundo, speculatus sum & quæsivi quis fuerit Inventor ejus, & tempus inventionis illius.

Tertio,

שְׁלִישִׁית בֵּאַרְתִּי שְׁמוֹתָיו כִּי שֵׁמוֹת רַבּוֹת יֵשׁ לוֹ וְתַתִּי טַעַם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד:

רְבִיעִית עָרַכְתִּי וְצִיַּרְתִּי לְפָנֶיךָ הַלּוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו הַצְחוֹק יֻסַּר:

חֲמִשִּׁית בֵּאַרְתִּי חֲלָקָיו וְכַמָּה הֵם מִינָיו וּשְׁמוֹתָיו וְצוּרָתָם וְגַם מַדְרֵגוֹתָם כְּפִי מַעֲלָתָם:

שִׁשִּׁית לִמַּדְתִּי כְּפִי יְכָלְתִּי דָתֵי וְדִינֵי הַצְּחוֹק הַזֶּה:

הֵן אֵלֶּה כְּלָלֶיהָ וּפְרָטֶיהָ הָרַבָּה כַּאֲשֶׁר יִרְאֶה הַקּוֹרֵא בוֹ:

וְזֶה הַחִלִּי לַעֲשׂוֹת

אָמְנָם יָדַעְתִּי כִּי כֵן וְלֹא נֶעְלָם מִמֶּנִּי כִּי כָל מִינֵי הַשְּׁחוֹק הֵם רָעִים וְכָל־הָעוֹסְקִים בָּהֶם הֵם אֲנָשִׁים רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאוֹד וְנִפְסָלִים לָעֵדוּת מִשּׁוּם גְּזֵלָנִים שֶׁהֵם גּוֹזְלִים בְּפַרְהֶסְיָא וְנוֹטְלִים מָמוֹן אֲחֵרִים שֶׁלֹּא כַּדִּין וְשֶׁלֹּא בִרְצוֹנָם וּמִפְּנֵי שֶׁמְּאַבְּדִים זְמַנָּם בְּדִבְרֵי הֶבֶל וָרִיק וְאֵינָם מִתְעַסְּקִים בְּיִשּׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם וּמִרְמוֹת וָתוֹךְ תַּחַת לְשׁוֹנָם וְסַהֲדוּתָא דְשִׁקְרָא רַמָּאָה הוּא וְהִנָּם בּוֹטְחִים עַל עוֹשֶׁק וָגֶזֶל וְזֹאת הִיא סִבַּת הַשִּׂנְאָה תְּעוֹרֵר מְדָנִים קְטָטוֹת וּמְרִיבוֹת בֵּין הָאַחִים וְהַחֲבֵרִים גַּם לְרַבּוֹת הַשְּׁחוֹק הַזֶּה שְׁחוֹק הָאִשְׁקָקִי בְּכָל מִינֵי מַעֲלָה וְשֶׁבַח כִּי בָהִיר הוּא בַשְּׁחוֹקִים צְחוֹק צַדִּיק תָּמִים וְאֵין בּוֹ נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ וְלֹא אֶחָד מֵאֵלּוּ הַדְּבָרִים הַמְּבִיאִים אֶת הָאָדָם לִידֵי

Tertio, exposui Nomina ejus, quia multa habet Nomina; & dedi rationem de singulis.

Quarto, dispofui & formavi coram te Tabulam super quam hicce Ludus fundatur.

Quinto, exposui partes ejus, & quænam sint species ejus, & Nomina earum, figuræ earum, & quoque gradus earum secundum excellentiam suam.

Sexto, docui secundum posse meum, Leges & constitutiones hujus Ludi.

Ecce hæc sunt generalia: nam particularia ejus multa sunt, uti videbit Lector.

Sic itaque incipio facere.

Certe scio quod ita sit, nec me latet quod omnes species ludi sint malæ, & quicunque occupantur in illis sint homines mali & peccatores Domino valde; & inidonei reputentur ad testimonium nomine latronum, quia rapiunt publice, & sumunt opes aliorum injuste & contra voluntatem eorum; & propterea quod perdunt tempus suum rebus inanibus & vacuis, & non occupantur in conservatione Mundi; & fraudes & dolus sub linguâ eorum, & falsus testis fraudulentus est. Illi enim confidunt in oppressione, & hæc est causa odii quod excitat lites & contentiones inter fratres & socios. Verum ad magnificandum huncce Ludum, ludum SCACHI, omnibus modis excellentiæ & laudis; certe præclarus est inter Ludos, ludus justus, perfectus, & non est in illo aliquid perversitatis, nec vel una ex istis rebus quæ inducunt hominem ad peccatum: nam Constru-

ctores

לִידֵי עֲבֵרָה כִּי בּוֹנָיו כָּלְלוּ יָפְיוֹ בְּחָכְמָה וּבְמוּסָר
וּבִינָה מָשָׁל לְעָם וּמְדִינָה וְעִיר שֶׁחֻבְּרָה לָּהּ
יַחְדָּיו עִיר וְיוֹשְׁבֵי בָהּ הַמְשֻׁעְבָּדִים תַּחַת מֶלֶךְ
וְשָׂרִים מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִין. דַּיָּן אֱמֶת שׁוֹפֵט
צֶדֶק וֶאֱמֶת נְשִׂיא אֱלֹהִים אֲשֶׁר אֵין עַל גַּבָּיו אֶלָּא
יְהוָה אֱלֹהָיו וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו כִּי גַם הוּא
לְמֶלֶךְ הוּכַן כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו. יָצִיץ
נִזְרוֹ צִיץ הַזָּהָב נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ וְהוּא הָרִאשׁוֹן לְכָל־
דָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָּׁה וּמִשָּׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַמֻּפְקָדִים תַּחַת
יָדוֹ הַיּוֹשְׁבִים רִאשׁוֹנָה בַּמַּלְכוּת מִשְׁנֵהוּ הָרוֹכֵב
בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר לוֹ רוֹאֶה פְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְהוּא
כְּמוֹ רֵעֶה לַמֶּלֶךְ וְהַשֵּׁנִי יוֹעֵץ הַמֶּלֶךְ חָכָם וְנָבִיא לוֹ
עֵצָה וּתְבוּנָה כִּי לֹא יַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ דָּבָר גָּדוֹל אוֹ
קָטָן כִּי אִם יִקַּח עֵצָה מִמֶּנּוּ וְעַל פִּיו יִשַּׁק כָּל
עַמּוֹ וַעֲצָתוֹ כַּאֲשֶׁר יִשְׁאַל אִישׁ בִּדְבַר הָאֱלֹהִים
וְהַשְּׁלִישִׁי שַׂר צְבָאוֹ אִישׁ מִלְחָמָה גִּבּוֹר הֶחָיִל
וְחַיָּלִים יְגַבֵּר וְיֵצֵא וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם כִּי מִלְחֲמוֹת יְהוָה
הוּא נִלְחָם וְחֵפֶץ יְהוָה בְּיָדוֹ יִצְלָח וְגַם מְמַנִּים
כֹּהֵן אַחֵר לִהְיוֹת לַכֹּהֵן הַגָּדוֹל כְּמוֹ מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ
הוּא הַכֹּהֵן הַמִּשְׁנֶה הַנִּקְרָא סֶגֶן אוֹ מְמֻנֶּה עוֹמֵד
לִימִין כֹּהֵן גָּדוֹל תָּמִיד וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו כְּשֶׁאֵרַע
לוֹ אֵיזֶה דְבַר פְּסוּל וְכָל־שְׁאָר הַכֹּהֲנִים תַּחַת יַד
הַסֶּגֶן וְעוֹד מוֹשְׁחִים כֹּהֵן אֶחָד אֲשֶׁר בְּעֵת קָרְבָם
לְהִלָּחֵם

ctores ejus comprehenderunt ipsius pulchritudinem scientia, eruditione, & intelligentia. Assimilatur populo & civitati quæ associata est simul: civitas est & habitatores in eâ, qui subjugantur Regi & Principibus. Rex sedet super thronum judicii: judex verus, judicans justitiam & veritatem; Princeps Dei, super quem nemo est nisi Dominus Deus ejus. Dein Sacerdos magnus, major fratribus suis: nam ille etiam Regi comparatur, quia corona olei unctionis Dei sui super ipsum. Et Floret corona ejus, bracteæ aureæ, corona sancta; & ille est primas totius rei sanctæ. Et ex Principibus Regis qui Præfecti sunt sub potestate ejus qui sedent primi in regno, est Vicarius ejus qui equitat in curru secundario illius, videns præsentiam Regis; ille est tanquam Socius Regi. Secundus, est Consilarius Regis, sapiens & propheta. Ei est consilium & intelligentia: nam non facit Rex rem magnam aut parvam, nisi accipiat consilium ab ipso. Et ad os ipsius gubernatur totus populus ejus: & consilium ipsius est ac si aliquis consuluerit verbum Dei. Tertius, est Princeps exercitus ejus, vir bellicosus, potens robore, qui exercitus corroborabit, & egredietur & pugnabit contra gentes: quia bella Dei ipse pugnat, & voluntas Dei in manu ejus prosperabitur. Etiam præficiebant Sacerdotem alium, ut esset Summo Pontifici tanquam Vicarius Regis: ipse est Sacerdos secundarius qui vocatur Segan aut Præfectus, qui stat ad dextram Summi Sacerdotis continuo. Et ille ministrat pro ipso, cum ipsi acciderit ineptitudo. Et cæteri omnes Sacerdotes sunt sub potestate istius Vicarii. Præterea ungebant alium Sacerdotem, qui tempore quo ac-

 cedebant

לְהִלָּחֵם עִם אוֹיְבֵיהֶם יְדַבֵּר אֶל הָעָם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ
כִּי בִרְאוֹתָם סוּס וָרֶכֶב עַם רַב מֵהֶם לֹא יִירְאוּ
וְלֹא יֵחָפְזוּ וְלֹא יַעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם אֶלָּא יָשִׂימוּ
בֵּאלֹהִים כִּסְלָם וְקוֹיֵ יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ וְסוּס מוּכָן
לְיוֹם מִלְחָמָה וְלַיהוָה הַתְּשׁוּעָה כִּי אֵין עִמּוֹ לַעֲזוֹר
בֵּין רַב לְאֵין כֹּחַ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה מְדַבֵּר
אֲלֵיהֶם הַכֹּהֵן לְחַזֵּק וּלְאַמֵּץ אֶת־לְבָּם וּכְדֵי לְזָרְזָם
לַמִּלְחָמָה וְהוּא הַנִּקְרָא כֹּהֵן מָשׁוּחַ לַמִּלְחָמָה וְיַעַן
הֱיוֹתוֹ נִמְשָׁח אֲשֶׁר יוּצַק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת
קֹדֶשׁ הוּא קוֹדֵם לְכָל־הַכֹּהֲנִים תַּחַת הַסְּגָן
וְהַשְּׁלִישִׁי הוּא אֲמַרְכְּלָא אֲשֶׁר מַפְתְּחוֹת הָעֲזָרָה
בְּיָדָיו וּפוֹתֵחַ וְאֵין סוֹגֵר וְסוֹגֵר וְאֵין פּוֹתֵחַ וְהוּא
הַמְּמֻנֶּה עַל כָּל־דְּבַר הַבַּיִת לְנַצֵּחַ עַל כָּל־מְלֶאכֶת
בֵּית אֲדוֹנָי וְנִקְרָא אֲמַרְ־כֹּל כִּי הוּא אוֹמֵר וּמְצַוֶּה
הַכֹּל וּמַר־כֹּל כִּי הוּא אָדוֹן רַב וְשַׁלִּיט עַל כֻּלָּם
וְאֵין מְשִׁיבִים עַל דְּבָרָיו׃ אֵלֶּה הַשָּׂרִים אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ׃
שָׂרֵי הַקֹּדֶשׁ וְשָׂרֵי הָאֱלֹהִים עַל הָעִיר וְהַקּוֹדֶשׁ הֵם
הַשָּׂרִים הָעוֹמְדִים לְשָׁרֵת לְפָנָיו לַחֲזוֹת בְּנוֹעַם
הַמֶּלֶךְ׃ וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ מִלְּבַד שָׂרֵי הַנִּצָּבִים שָׂרֵי
הַמְּדִינוֹת וְעָרֵי הַמִּבְצָר שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת
שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים
בְּכָל עִיר וָעִיר כְּהֶגְיָה וְעַם הָאָרֶץ אִישׁ אִישׁ עַל
עֲבוֹדָתוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ זֶה בְּכֹה וְזֶה בְּכֹה עַל
הַמִּחְיָה

cedebant ad pugnandum cum inimicis suis, alloquebatur populum linguâ sanctâ, quod cum ipsi viderent equos & currus, populum numerosiorem ipsis, ne timerent nec tremerent nec conterrerentur coram illis, sed ponerent in Deum fiduciam suam: & qui expectant Deum, renovabunt vires: nam equus paratus est ad diem belli, sed à Domino est Salus: non est apud ipsum juvare sive multis sive nullis viribus. Talia verba alloquebatur eos iste Pontifex, ut animaret & corroboraret cor eorum, ut essent expediti ad bellum: & is vocabatur Sacerdos unctus ad bellum. Et quoniam ille ungebatur, eo quod effundebatur oleum unctionis sacræ super caput ejus, ille præcedebat omnes sacerdotes infra τὸν Segan. Tertius dicebatur Generalissimus, in cujus manibus erant claves Atrii: ille aperiebat, & nemo claudebat; ille claudebat, & nemo aperiebat. Ille erat præfectus omni rei Templi, ad disponendum omne opus Templi Dei; & vocabatur Amarcol, quia ille dicebat & imperabat omnibus; vel Mar-col, quia dominus erat magnus, & præfectus super omnibus, & non replicabant ad verba ejus. Isti sunt Principes qui erant Regi; Principes sancti & Principes Dei, super Civitatem & Sanctitatem. Isti sunt Principes qui stabant ad ministerium coram ipso, & ad visitandum palatium ejus; præter Principes præsidentes, Principes provinciarum, & civitatum munitarum; Principes millenorum, Principes centernorum, Principes quinquagenorum, & Principes denorum; Judices & moderatores in singulis civitatibus, Sacerdotes ejus, Populus terræ, unusquiq; ad servitium suum & functionem suam, hic ad hoc, ille ad aliud, ad victum *ac-*

הַמְּחִיָּה וְעַל הַכַּלְכָּלָה יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ וּמִתְפַּרְנְסִים זֶה מִזֶּה וְהָאֱלֹהִים בְּרַחֲמָיו מִמְּרוֹם קָדְשׁוֹ מַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם בְּעֵין חֶמְלָתוֹ לְבָרֵךְ אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם:

וַאֲשֶׁר הַמָּשָׁל הַזֶּה דּוֹמֶה לַנִּמְשָׁל בְּכָל־דְּבָרָיו עוֹד תָּשׁוּב תִּרְאֶה כַּאֲשֶׁר נַעֲרוֹךְ לְפָנֶיךָ כָּל־עִנְיָנֵי הַשְּׂחוֹק הַמְּעֻלֶּה הַזֶּה כִּי כָלִיל הוּא בַּהֲדָרוֹ וְכַאֲשֶׁר הַנְהָגָה הַמְּדִינִית הָאֱלָהִית מְיֻסֶּדֶת עַל אַדְנֵי הַצֶּדֶק וְהַיּוֹשֶׁר חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִים אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם גַּם כֵּן הַשְּׂחוֹק הַזֶּה שׁוֹמֵר סֵדֶר הַנְהָגָה הַמְּדִינִית עַל קַו הַיּוֹשֶׁר בְּמִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים כְּלָלִים עֲשׂוּיִים בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר חוֹק וְלֹא יַעֲבוֹר בְּחָכְמָה וָדַעַת וְעַל כֵּן מַשְׂכִּילֵי עַם יָבִינוּ לִשְׂחוֹק חֲשׂחוֹק הַזֶּה אֲשֶׁר כֻּלּוֹ שַׁלְאֲנָן וְשָׁלֵו וְאֵין מְגַמַּת פְּנֵי הַמְשַׂחֲקִים לַחְמוֹד אוֹ לִגְזוֹל מָמוֹן אֲחֵרִים אֶלָּא לְחַדֵּד אֶת־שִׂכְלָם כִּי כָל־אֶחָד מֵהֶם מִשְׁתַּדֵּל בְּכָל־עוֹז לְנַצֵּחַ אֶת־חֲבֵירוֹ וְלַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל הַתִּפְאֶרֶת וְהַנֶּצַח וְהָהוֹד וְנִכְנָסִים בְּשָׁלוֹם וְיוֹצְאִים בְּשָׁלוֹם וְלֹא כֵן שְׂחוֹק הַקּוּבְיָיאוֹת וְהַקְּלָפִים הַהוֹלְכִים בַּחֲמַת קֶרִי כְּמִקְרֵה הַכְּסִיל וְהַכֹּל תָּלוּי בַּהֲרָמַת הַקּוּבְיָיאוֹת אוֹ בַּחֲלֻקַּת הַקְּלָפִים וְלֹא חֵלֶק לָהֶם בְּבִינָה אַךְ חֲכָמִים הֵמָּה לְהָרַע אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת הַקּוּבְיָאוֹת מַשְׁלִיךְ עָלָיו בִּצְדִיָּה וּבַחֲלֻקַּת הַקְּלָפִים יָשִׁית לָמוֹ חֲלִיפוֹת כִּי כָל־כַּוָּנָתָם לְהוֹנוֹת וּלְרַמּוֹת

אִישׁ

quirendum & ſuſtentationem. Egreditur homo ad opus ſuum, & ſuſtentant ſe invicem, & Deus ex miſericordia ſua, ex altitudine ſanctitatis ſuæ providet illis oculo clementiæ ſuæ, ad benedicendum operibus manuum eorum.

Et quomodo comparatio conveniet cum comparato in omnibus rebus adhuc videbis quando ordinaverimus coram te omnes caſus hujus Ludi excellentiſſimi: nam perfectus eſt in decore ſuo. Et prout regimen politicum Divinum fundatur baſibus juſtitiæ, ſtatutis & judiciis juſtis, quæ ſi fecerit illa homo, vivet in illis; ita etiam iſte Ludus ſervat ordinem regiminis politici, ſuper linea rectitudinis & judiciis rectis, regulis diſpoſitis in veritate & rectitudine, ſtatuto quod nemo tranſgrediatur, in ſapientia & ſcientia. Idcirco intelligentes populi intelligent ludere iſtum Ludum: nam totus ille eſt quietus & pacificus, nec eſt ſcopus ludentium concupiſcere aut rapere opes aliorum, ſed tantum acuere intellectum ſuum: nam unuſquiſque eorum ſolicitus eſt vincere proximum ſuum; & victori prudenti eſt gloria & fortitudo & decus; & in pace conveniunt, & in pace egrediuntur. Sed non ita eſt Ludus Teſſerarum & Chartarum, qui procedunt per eventum, ſecundum eventum ſtultorum: nam totum pendet à jactu Teſſerarum jacientis contra alterum ex induſtria, & in diſtributione chartarum; & nulla pars eſt illis in intelligentia verum ſapientes ſunt ad malefaciendum; cum in jactu Teſſerarum jaciat fraudulenter, & in diſtributione Chartarum apponant ſibi mutationes: nam tota eorum intentio eſt ad opprimendum & decipiendum

איש את רעהו והיא סבת השנאה ביני-
הם:

והנה הודעתיך כמה מעלות טובות לזה הצחוק
על האחרים ועתה אשים לפניך קצת מן התועליות
הבאות לאדם מן השחוק הזה: וכי תאמר בלבבך
מה יסכון גבר ומה נועיל כי נגע בו: הלא חכמים
הגידו לך שאי אפשר לאדם שיבין וישתכל
בחכמות והוא עצב כי לאדם נתן האלהים חכמה
ודעת ושמחה ועל כן יעצו שבכל יום ויום
התלמיד יתעסק מעט בטיול או בשחוק כדי
שלמודו יערב ורוח וטוב לו ולא יהיה עליו למשא
כאשר ראינו הרבה אנשים כי מרוב למודם
ועיונם נטרפה דעתם ונבערה חכמתם כי לא
נתנו השב רוחם ורויח לא שמו בין למודם
והנה הדרשנים המפלגים להמשיך לב שומעיהם
היו מביאים בדרשיותיהם משלים ואגדות כי
הם הם הדברים המשמחים את הלב ומאירים
עיני התלמידים ויען כי הצחוק הזה חברוהו אנשי
בינה ומדע משר לקבוץ המריני בו ילמד אדם
יושר וזכות לדעת הנהגת העיר בכלליה ופרטיה
כי היא חכמה עמוקה עד כי אנשים חכמים
וידועים חברו ספרים משבחים בזה הענין ומוסרים
אחרים ילמדו כאשר תחזינה עיניך בהציעי לפניך
כונת ממציאיהו:

וכאשר

decipiendum quisque proximum suum. Hoc est causa odii inter ipsos.

Et ecce notas feci tibi multas excellentias hujus Ludi præ reliquis. Jam proponam tibi aliquas utilitates quæ homini proveniunt ab hoc Ludo. Nam si dixeris in corde tuo, Quid proderit viro, & ad quid proficiemus si attigerimus ad eum? Annon sapientes declararunt tibi, quod homini sit impossibile ut intelligat & animadvertat scientias cum sit tristis: nam homini dedit Deus sapientiam, scientiam, & lætitiam: propterea hoc dederunt consilium, quod singulis diebus studiosus aliquantulum operam daret deambulationi aut ludo, ut sic studium ejus ei esset suave, & respiratio & bonum esset ei, & ut ipsi non esset oneri; uti vidimus multos homines quibus multo studio & speculatione perturbata est mens, & obbrutuit sapientia eorum, quia non permiseruut ut spiritus quiesceret, & nullum inter studia sua interposuerunt spatium. Ecce concionatores excellentes, ut auditorum suorum animum attrahant, in concionibus suis proferunt Parabolas & historias allegoricas; quia illæ sunt res quæ lætificant cor, & illuminant oculos discipulorum. Et quoniam Ludum istum composuerunt viri sapientiæ & intelligentiæ tanquam similitudinem societati politicæ, ex eo addiscit homo rectitudinem & æquitatem, ut sciat regimen civitatis generaliter & particulariter; nam illud est sapientia profunda, adeo ut viri sapientes & intelligentes celebres libros de isto argumento composuerint. Quin & alios institutiones hinc addiscent, uti videbunt oculi tui, cum tibi proposuero intentionem Inventorum ejus.

Et

וכאשר באתי לחקור ולדרוש אחרי ממציאי השחוק
הזה וזמן מציאותו יגעתי ומצאתי כפי יכלתי
השנת ידי והייתי בעיני כמגלה עמוקות מני חשך:
כי הדבר הזה קשה להלמו הן מצד קדמותו
כי מוצאותיו מקדם ומימי קדם קדמתו הן מצד
חסרון הספרים המדברים בזה אך אני חפשתי
במצפוני ספרי הקדמונים אשר באו לידי הן יוניים
רומיים ערביים פרסיים ושאר האמות אשר לא
מבני ישראל המה ואני לקטתי ואספתי והביאותי
לפניך את כל־אשר דברו כי דעותיהם שונות
זה אומר בכה וזה אומר בכה ואני אכריע
ביניהם ואתחיל בדברי החכם הגדול ראש
הפילוסופים הוא אפלטון אשר כתב בספרו כי
בימי משה רבינו עליו השלום היה חכם אחד
מחכמי המצריים ושמו טעות אשר ברוב חכמתו
מצא ולמד חכמות הרבה לאנשי דורו כמו חכמת
התכונה והאצטגנינות הכתב והמכתב עם
האותיות וגם ברא מלבו הצחוק הנבחר הזה
צחוק הפספסים ומפני הפלגת בינתו ושכלו בני
דורו אמרו עליו אין זה כי אם איש אלהים קדוש
וסוד אלוה עלי אהלו המלמדו להועיל לבני
אדם ולמדם ספר ולשון כשדים על כן קראו
את שמו הרמים כי בלשונם רוצה לומר נביא
שליח

Et cum venirem ad ſpeculandum & inquirendum Inventores hujus Ludi, & tempus inventionis ejus, laboravi & inveni ſecundum poteſtatem meam & facultatem manus meæ: & mihi videor tanquam revelans profunditates è tenebris: hæc enim res eſt difficilis ad extundendum, tam propter antiquitatem ejus, (nam origines ejus ſunt ab antiquo, & à diebus priſcis eſt præceſſio ejus;) quam propter defectum librorum qui loquuntur de hoc. Verum ego perveſtigavi abſcondita librorum antiquorum qui pervenerunt ad manus meas, tam Græcorum quam Latinorum, Arabum, Perſarum, & reliquarum nationum quæ non ſunt de filiis Iſrael: & ego collegi & propoſui coram te omnia quæ locuti ſunt, nam opiniones eorum ſunt diverſæ: hic dicit ſic, alter dicit ſic; & ego illos conciliabo. Incipiam itaque cum verbis Sapientis magni primarii Philoſophorum, qui eſt Plato; qui in Libro ſuo ſcripſit, quod in diebus Moſis Doctoris noſtri, fuit Sapiens quidam de Sapientibus Ægyptiorum, cui nomen Thoth, qui in multitudine ſapientiæ invenit & docuit ſcientias multas hominibus ſeculi ſui; uti eſt Scientia Aſtronomiæ, & Aſtrologiæ, & Exaratio, & Literarum Scriptio: is etiam effinxit ex corde ſuo dilectiſſimum hunc Ludum, viz. Ludum Pſephaſim. Et propter exceſſum prudentiæ & intelligentiæ ejus, filii ſeculi illius dixerunt, Non eſt hic niſi vir Dei Sanctus, & ſecretum Dei eſt ſuper tentorium ejus, qui docuit ipſum, ut prodeſſet filiis hominum. Et illos docuit libros & linguam Chaldæorum: quapropter vocarunt Nomen ejus Hermetem, quod in linguâ eorum vult dicere, Prophetam, Legatum, & Me-

שָׁלִיחַ וְאֶמְצָעִי בֵּין הָאֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כַּאֲשֶׁר הָיָה מִנְּעוּרָיו בְּהֵיכְלֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי נִתְיָרָה בִתּוֹ אֲשֶׁר כִּבְנָהּ גִּדְּלַתְהוּ בֵּין חַכְמֵי יוֹעֲצֵי פַרְעֹה וְגַם הוּא נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים שֵׂכֶל וּבִינָה לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר בְּכָל־חָכְמָה וַתֵּרֶב חָכְמָתוֹ מֵחָכְמַת כָּל־בְּנֵי קֶדֶם וַיֶּחְכַּם מִכָּל־הָאָדָם בְּחָכְמַת הָאֱלֹהִים עָלָיו זָרַח הֹ֞ וַיְמַלֵּא אוֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים וּבְסָתוּם חָכְמָה הוֹדִיעֵהוּ תַּעֲלוּמוֹת חָכְמָה טְמוּנֵי צְפוּנֵי כֹּל וְהִתְבּוֹנֵן נִפְלָאוֹת אֵל מוֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי פִיהוּ וְהִפְלִיא לַעֲשׂוֹת בְּקִרְבָּם נִפְלָאוֹת אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ בְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְיַעַן כִּי עִמּוֹ עֹז וּגְבוּרָה כִּי נָבְרָה יָדוֹ עַל אֱלֹהֵיהֶם כִּי גַם בָּהֶם עָשָׂה הֹ֞ שְׁפָטִים עַל יָדוֹ קָרְאוּ אֵת שְׁמוֹ טָעוּת וְעִקַּר הַנַּחַת זֶה הַשֵּׁם בִּלְשׁוֹן מִצְרִיִּים וְכוּתִיִּים וְגַם בִּלְשׁוֹן אֲרָמִית הוּא אֱלֹהֵי נֵכַר הָאָרֶץ:

וּבְסֵפֶר אַחֵר מָצָאתִי כִּי פָלָאמֵידִי הַיְּוָנִי אֶחָד מִשָּׂרֵי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר הָלְכוּ לְהִלָּחֵם עַל טְרוֹיָא הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר הָיְתָה בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק עֶשֶׂר שָׁנִים וְהוּא הָיָה חָכָם גָּדוֹל וְהִמְצִיא לַיְּוָנִים מִקְצַת אוֹתִיּוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָסְרוּ לָהֶם מִן הַמִּכְתָּב וְגַם לִמֵּד קְדְרוּת הַשֶּׁמֶשׁ וְהַלְּבָנָה וְחָכְמַת עֲרִיכַת הַמִּלְחָמָה אִישׁ עַל דִּגְלוֹ לְצִבְאוֹתָם וְלִמְּדָהּ לִבְנֵי עַמּוֹ וּכְדֵי לְזָרְזָם

diatorem inter Deum & filios hominum. Et ſunt qui dicunt hunc eſſe Moſen virum illum qui nos eduxit è terra Ægyptiorum, cum fuerit à juventute ſua in palatio Pharaonis regis Ægypti. Namque Bithia filia ejus erat quæ inſtar filii educavit eum inter Sapientes Conſiliarios Pharaonis; & etiam illi dedit Deus intelligentiam & prudentiam, ut inquireret & perveſtigaret omnem ſcientiam, & ſapientia ejus fuit major omni ſapientia Orientalium, & ſapientior fuit omni homine in ſcientia Dei: & ſuper illum ſplenduit Dominus, & implevit ipſum ſpiritu Dei, & occultum ſapientiæ manifeſtavit ei, abſtruſa inquam ſapientiæ, abſcondita & recondita omnia: & intellexit mirabilia Dei, portenta ejus, & judicia oris ipſius: & inſtitit facere inter illos mirabilia quæ nunquam creata ſunt in quavis alia terra nec inter quaſvis gentes. Et quia cum ipſo erat fortitudo & potentia, & quia prævaluit manus ejus contra deos eorum; (nam etiam in illos fecit Deus judicia per manum ipſius;) vocarunt nomen ejus Thoth. Et principalis hujus nominis ſignificatio in lingua Ægyptiorum, & Cuthæorum, & quoque in lingua Aramæorum, eſt Deus alienus terræ.

Et in alio libro inveni, quod Palamedes Græcus unus ex Principibus virorum belli qui iverunt ad pugnandum contra Trojam civitatem magnam, quæ fuit ſub obſidione & coarctatione per decem annos; (& ille vir ſapiens magnus, & Græcis invenit partem Literarum quæ in ſcriptura eorum deficiebant; etiam docuit Eclipſim Solis & Lunæ, & ſcientiam Ordinationis belli, ut unuſquiſque eſſet juxta vexillum ſuum ſecundum exercitus ſuos;) hanc docuit filiis

לְהוֹרוֹתָם וּלְהֲבִינָם אֶת הַחָכְמָה הַמְפֹאָרָה הַזּאֹת הוֹצִיא לָאוֹר הַצְחוֹק הַנִכְבָּד הַזֶּה כִּשְׁנֵי מַחֲנוֹת יַחֲנוּ אֵלֶּה נֶגֶד אֵלֶּה וְגַם כָּל־חֲלָקָיו רוֹמְזִים שָׂרֵי הַמִּלְחָמָה מִקָּטוֹן וְעַד גָּדוֹל כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר אֵלֶיךָ:

אֲחֵרִים אוֹמְרִים כִּי לוּד אֲבִי הַלּוּדִיִּים הוּא וְאֶחָיו כַּאֲשֶׁר הָיוּ בַּמַּחֲנֶה עֲטוּפִים בָּרָעָב וּבְחוֹסֶר כֹּל מָצְאוּ מְלֶאכֶת הַצְחוֹק מִינִים מִמִּינִים שׁוֹנִים וּבֵינֵיהֶם צְחוֹק הַפִּסְפְּסִים הַזֶּה וְגָמְרוּ אוֹמֶר כִּי יוֹם אֶחָד יַעַבְרוּ בְּכָל־מִינֵי הַצְחוֹק וְיִשְׁכְּחוּ מֵאֱכוֹל לַחְמָם וְנִשְׁכַּח הָרָעָב בָּאָרֶץ וְיוֹם אֶחָד הָיוּ אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים לְמַלְאוֹת נַפְשָׁם כִּי יִרְעֲבוּ וְכֵן יַעֲשׂוּ יוֹם יוֹם עֲדֵי יַעֲבוֹר זַעַם הָרָעָב:

אַנְשֵׁי אֶרֶץ הוֹדוּ מִתְפָּאֲרִים עַצְמָם בְּאָמְרָם כִּי קַבָּלָה הִיא בְיָדָם כִּי פִּילוֹסוֹף אֶחָד מִבְּנֵי עַמָּם חָכָם גָּדוֹל וּבָקִיא בְחָכְמַת הַתְּכוּנָה וְהַהַנְדָּסָה צָצָה בֶּן דָּאהֶר שְׁמוֹ בְּרוֹב שִׂכְלוֹ וּבְרוּחַ בִּינָתוֹ חִדֵּשׁ וּמָצָא הַצְחוֹק הַמְפֹאָר הַזֶּה וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי בַּלְהִיב מֶלֶךְ הוֹדוּ וְאֵת צוּרַת הַצְחוֹק הַזֶּה וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו וְאֵת כָּל־חֻקּוֹתָיו הוֹדִיעַ אוֹתוֹ וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת יְקַר תִּפְאֶרֶת הַמְּלָאכָה וְרוֹב גְּדֻלַּת שֵׂכֶל הַמְחַבֵּר אָמַר לוֹ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ חָכָם אַתָּה רָאִיתִי אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ הַנְּעִימִים וְעַתָּה שְׁאַל מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ הַעֲמֵק שְׁאָלָה אוֹ

הַגְבֵּהַ

populi sui. Et ut exerceret illos & intelligere faceret istam scientiam pulcherrimam, in lucem produxit istum Ludum eximium, ad instar duorum castrorum quæ castrametarentur hoc è regione illius: & quoque omnes ejus partes innuunt Principes belli à minore usque ad majorem, prout tibi explicaturus sum.

Alii dicunt, quod Lud pater Lvdiorum, ipse & frater ejus cum essent in castris, deliquium patientes ex fame & defectu cujuslibet rei, invenerunt artem Lusoriam diversarum specierum, & inter ipsas fuit Ludus Psephasim. Et decreverunt quod unus dies præteriret singulis speciebus Ludi, ut oblivisscerentur comedere panem suum, & hoc modo etiam famis oblivioni daretur in terra. Deinde alio die erant comedentes & bibentes, ut implerent animam suam cum esurirent. Et ita soliti sunt facere, usque dum transiret indignatio famis.

Homines terræ Indiæ gloriantur de seipsis, dicendo quod Philosophus aliquis de filiis populi eorum valde sapiens & expertus in scientia Astronomiæ & Geometriæ, cujus nomen erat Sissa filius Dâher, in multitudine intelligentiæ suæ & in spiritu scientiæ suæ, innovavit & invenit hunc Ludum præstantem: ipsumq; obtulit coram Belhîb rege Indiæ, & figuram hujus, & dispositionem ejus, & exitum & aditum ejus, & omnia statuta ejus nota fecit illi. Et cum Rex videret præstantiam operis, & multitudinem magnitudinis Scientiæ authoris, dixit ei, Scio te esse virum sapientem: vidi opus manuum tuarum delectabilium: & jam pete quid tibi faciam; profunde pete, vel alte sursum, usque ad dimidium

הנבהה למעלה עד חצי המלפורת ותעש ויען
הפילוסוף ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך המלך
לתת את־שאלתי הנה ערכתי לפניך לוח הצחוק
הזה בנוי ומיסד על ששים וארבעה בתים
צו נא את־עבדיך הממנים על אוצרות התבואה
אשר ישימו חטה אחת על הבירת הראשון ועל
השני שתים ועל השלישי ארבע וכן על כל־
אחד ואחד כפלים מן חברו עד סוף כל־הבתים
והיה שכרי ויהי כשמוע המלך את דברי החכם
ויכעס עליו ויבז לו בלבו לאמור כדבר אחד
הנבלים תדבר. האמנם לא אוכל כברך במתנות
גדולות כי שאלת ממני מעט מזער כזה והיית
כשופך בוז על נדיבים מלך כמוני היום הסכלת
לשאול ויען הפילוסוף ויאמר אל נא יחר אפך
בעבדך ואדברה אך הפעם אחרת שאלתי מאת
אדוני אותה אבקש תנה אותה לי. כי היא ישרה
בעיני ואם קטון יהיה בעיניך ותוסיף לי כהנה
וכהנה וירא המלך כי לא יכול לו ויצו את עבדו
נגיד על האוצרות לעשות לו ככל־אשר שאל
וכאשר בא האיש לעמוד על מתכונת החטים
אשר בקש הפילוסוף כי עצמו מספר חדל לספור
כי אין מספר ובהתבהלה הלך אל המלך וכן אמר
לו יחי המלך אדוננו לעולם לעשות רצונך חפצתי

לא

dium regni, & fiet. Et reſpondit Philoſophus & dixit, Si inveni gratiam in oculis tuis ô Rex, ut concedas petitionem meam, ecce diſpoſui coram te Tabulam hujus Ludi conſtructam & fundatam ſuper 64 domos. Jube nunc ſervis tuis qui præficiuntur theſauris frumenti, quod ponant ſuper domum primam Triticum unum ſuper ſecundam duo, ſuper tertiam quatuor; & ſic ſuper quamlibet domum, duplum quam quod erat in præcedenti, uſq; ad finem omnium domorum: & id erit præmium meum. Cum rex audiret verba hujus ſapientis, indignatus eſt contra illum, & contemptui habuit ipſum in corde ſuo, dicendo, Uti loquitur unus ſtultorum, loqueris. An certe non poſſum te honore afficere donis magnis? quod petis à me rem parvam puſillam, qualis eſt hæc! Et es tanquam fundens contemptum ſuper principes, *viz. ſuper* regem ſicut ego ſum hodie: ſtulte petiiſti. Reſpondit vero philoſophus & dixit, Ne quæſo excandeſcat ira tua in ſervum tuum, & loquar ſaltem hac vice: unum petii à domino meo, illud requiram: da illud mihi, nam id placet in oculis meis. Et, ſi parum ſit in oculis tuis, addas mihi tantundem iterum. Tum videns rex quod nil poterat in ipſum, juſſit ſervum ſuum theſauris præfectum, ut faceret illi prout petierit. Quando autem venit vir ille ut inſiſteret ſuper ſummam Triticorum quam quæſiverat Philoſophus, & numeroſiora eſſent quam ut numerare poſſet, abſtinuit à numerando, quia nullus erat numerus. In perturbatione itaque veniens ad Regem, ſic dixit illi, Vivat Rex dominus noſter in æternum: volui quidem facere voluntatem tuam, nec

לא עברתי ממצותיך אך ירק המלך צויתני דבר שאי אפשר לשמוע יען וביען שאלתי בקציר ואין בכל ארץ מלכותך מסכנות דגן יספיקו להכיל כל החטים אשר שאל ממך כי לא יספר ולא ימד כי אם בחכמתו ערום יערים ויהי כשמוע המלך את דברי הממנה ויתמה על רוב חכמת הפילוסוף וישלח ויקראהו אליו ויחבקהו וינשקהו וכה דבר אליו עתה ידעתי כי חכם אתה בחכמת האלהים על פיך ישק כל עמי ואתה תהיה אוכל לחם על שלחני ויחי עם המלך ויהי לו כרע כאח כל ימי חייו:

ובספר ישן נושן מצאתי כי חכם אחד מחכמי הפרסיים חבר זה הצחוק בעבור ארדשיר מלך פרס הוא אחשורוש כי הוא שם נופל לכל מלכי פרס ואכזר הוא ומי יעורנו מן המדה הרעה הזאת על כן כוון המחבר במשל הצחוק הזה ללמד סתום מן המפורש על ידי תקון משלים ודמויים אנמרה בסימני ואסברה בהדמיא ליה להוציא אליו בענינה למען תפוש אותו בלבו לבלתי התאכזר על עמו וצאן מרעיתו רק יאריך מדותיו כפי הראוי על פי התורה ויתגלגלו רחמיו עליהם וישכיל וידע כי ברוב עם הדרת מלך אוכלוסיו ושרי מלחמותיו הממנים עליו ואם יכשל

עוזר

transgressus sum mandata tua: verum ô Rex, jussisti mihi rem impossibilem ad audiendum: nam revera quæsivi in messe, & in totâ terrâ regnorum tuorum non sunt thesauri frumenti qui sufficiant ad continendum triticorum summam quam à te petiit, quia non potest numerari nec mensurari, verum in sapientiâ suâ callide agit tecum. Et fuit, cum audiret rex verba præfecti, miratus est ob multitudinem scientiæ philosophi: & misit & accersivit illum ad se, & amplexus est & osculatus est ipsum: & ita dixit ad illum, Jâm scio quod sapiens sis in sapientia Dei: ad os tuum gubernabitur totus populus meus, & tu eris comedens panem ad mensam meam. Et vixit cum rege, fuitque illi instar socii & fratris omnibus diebus vitæ suæ.

Et in libro quodam vetustissimo inveni, quod sapiens aliquis de sapientibus Persarum composuerit hunc Ludum, propter Ardeshir regem Persiæ, ipse Achashveros: nam est nomen quod convenit omnibus regibus Persiæ. Crudelis erat: & quis suscitaret illum ab isto malo more? Ideoque intendebat author per parabolam hujus Ludi docere occultum ex manifesto, per dispositionem proverbiorum & similitudinum. Docuit eum per signa, & erudivit illum per similitudines, ut produceret illi hocce argumentum, & prehenderet ipsum per cor ipsius; ut non esset crudelis contra populum suum & oves pasturæ suæ: verum accommodaret mores uti decebat, secundum Legem, & convolverentur misericordiæ ejus super ipsos, & intelligeret & sciret quod in multitudine populi sit gloria regis, exercitus ejus, & principes bellorum ejus qui defendunt ipsum: &, si impin-

עוֹזֵר וְנָפַל עָזוּר וְכֹחַ אֵין לוֹ לַעֲמוֹד לִפְנֵי אוֹיֵב וְעַל
כֵּן בָּרָא מַלְכּוֹ אֶת הַצְּחוֹק הַזֶּה כְּדֵי שֶׁיֶּהֱנֶה מִמֶּנּוּ
הַמֶּלֶךְ עֵצָה וְתוּשִׁיָּה כִּי כַּאֲשֶׁר בִּצְחוֹק הַזֶּה הַמְּצַחֵק
רָאוּי לָשִׂים מְגַמָּתוֹ לִשְׁמוֹר וּלְהָגֵין בְּעַד הָעָם וְלֹא
יִפָּקֵד מֵהֶם אִישׁ כִּי הֵם עַמּוּד אֲשֶׁר בֵּית הַנִּצָּחוֹן
תָּלוּי עָלָיו. וְאִם יָמוּתוּ אֲנָשָׁיו יִשָּׁאֵר הוּא לְבַדּוֹ
וְהָיָה כָּל מוֹצְאוֹ יַהַרְגֵהוּ וְעַל כֵּן קָרָא שֵׁם הַצְּחוֹק
הַזֶּה שַׁטְרַנְג כִּי בִלְשׁוֹן פַּרְסִי רוֹצֶה לוֹמַר צַעַר
הַמֶּלֶךְ אוֹ תוֹכֵחָה לַמֶּלֶךְ כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר אֵלֶיךָ:

יֵשׁ מִתְיַחֲסִים הַצְּחוֹק הַזֶּה לְכִלְיוֹן אֶחָד מִשִּׁבְעָה
חַכְמֵי יָוָן וְיֵשׁ לַאֲחֵרִים וְאֵין מַכְרִיעַ וְאֵין סָפֵק כִּי
מִימֵי קֶדֶם קַדְמָתָהּ כִּי כֵן בָּא זִכְרוֹנוֹ בִּסְפָרִים
קַדְמוֹנִים וְהַיּוֹתֵר נִרְאֶה בְעֵינַי כִּי בְנֵי פָרָס הִמְצִיאוּהוּ
יַעַן כִּי בְכָל מְקוֹמוֹת אֲשֶׁר הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם דְּבַר זֶה
הַצְּחוֹק מִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ בִּלְשׁוֹן פַּרְסִיִּים זֶה הוּא אֲשֶׁר
מָצָאתִי עַל עִנְיַן מְצִיאוּתוֹ:

לְהַצְּחוֹק הַזֶּה יֵשׁ שֵׁמוֹת וְכִנּוּיִים הַרְבֵּה וְכֵן לְפִי
לְשׁוֹנוֹת וּבִטּוּי הֲנָעַת הָאֻמּוֹת וְהַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגִּיעַ
עֲלֵיהֶם זֶה הַצְּחוֹק. יֵשׁ קוֹרִין אוֹתוֹ שַׁטְרַנְג וְהוּא
לָשׁוֹן פַּרְסִי כִּי כַּאֲשֶׁר אָמַרְנוּ לְמַעְלָה עִנְיָנוֹ צַעַר אוֹ
תוֹכַחַת הַמֶּלֶךְ וּלְפִי דַעַת אֲחֵרִים שֵׁשׁ רַנְג רוֹצֶה
לוֹמַר שֵׁשׁ מִינִים וְרוֹמֵז לְשִׁשָּׁה הַדְּבָרִים כְּלוּלִים
בָּזֶה הַצְּחוֹק. הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה הַפִּיל הַפָּרָשׁ הָרוּחַ
וְהָרֶגֶל

gat auxiliator, tum cadet adjutus: & nullæ erunt vires ut possit persistere coram inimicis suis. Idcirco invenit hunc Ludum, ut ex illo rex perciperet utile consilium & eruditionem. Nam prout in hoc Ludo, is qui ludit debet ponere scopum suum ut populum suum protegat, ne deficiat ex illis vir: nam illi sunt columna, à quâ domus victoriæ dependet: &, si moriantur subjecti ejus, manebit ipse solus, & quicunque invenerit eum, interficiet ipsum. Ideoque vocavit hujus Ludi nomen Shatrang, quod linguâ Persicâ vult dicere, Molestia regis, vel Increpatio in regem, sicut explicaturus sum tibi.

Sunt qui hunc Ludum attribuunt Chiloni, uni 7 sapientum Græciæ. Sunt qui aliis: & nemo conciliat. Sed nullum est dubium, quin à diebus antiquis fuerit antiquitas ejus; nam sic venit ejus mentio in libris antiquissimis. Sed quod magis verisimile in oculis meis, est quod filii Persiæ invenerint eum, propterea quod in omnibus locis ad quos pervenit res hujus Ludi, in eo utantur linguâ Persarum. Hoc est quod reperi de negotio inventionis ejus.

Huic Ludo sunt varia Nomina & Cognomina. Suntque secundum linguas & pronuntiationem nationum & gentium ad quas hicce Ludus pervenerit. Sunt qui vocant eum Shatrang, cujus significatio linguâ Persicâ, uti diximus supra, est Molestia aut increpatio regis. Secundum aliorum opinionem, est Shesh-rangh, id est, sex species; innuit nempe 6 res huic Ludo competentes: sc. Rex, & Regina, Elephas, Equus, Ruch, & Pedes. Sunt

והרגל · יש שקורין אותו שק אסקקי ואשחקי והם
כלם מלורת משחתות מן שה כי בלשון פרסי הוא
המלך:

עתה באתי לבאר לפניך צורת הלוח אשר
מצחקים עליו · תבנה לוח ארז רבוע יהיה כארכו כן
רחבו ועליו תצייר תכן לבנים מרבעים ויהיו לבתים
שמונה על שמונה ותהי הלבנה לאבן משכית
אחת אדמה ואחת שחורה וגון מגון שונה
להבדיל בינותם זאת תהיה צורת הלוח לוח ארז
אף כי מלכים ושרים זהב להם היו עושים אותו
מן כל־עץ יקר ונחמד למראה ומאבנים טובות
איש מאשר תשיג ידו:

ואלה שמות חלקי הצחוק הזה ותאריהם כפי
מדרגותם ומעלותיהם המלך הראשון במעלה
וגדלה ובלשון פרסי מכנה שה ועל שמו נקרא
הצחוק שה דרך עלוי ושבח:

והשני לו היא המלכה גברת ממלכות והיא
הנקראת בלשון פרסי פרזאן ויש אומרים כי הנחת
זה השם מורה משנה למלך כי אין מרדכי המלכות
לצארת למלחמה והוא יושב ראשונה במלכות
ונותנים עליו הוד מלכות וכל־אחד מאלו השנים
יש להם שלשה שרים נכבדים מוכנים לשרתם
בעצה וגבורה למלחמה שם הראשון בלשון פרסי

qui vocant illum Scach, & Eſcachi. Hæc autem omnia ſunt vocabula corrupta à Shâh, quod in linguâ Perſicâ, eſt Rex.

Jam venio ad declarandum tibi formam Tabulæ ſupra quam ludunt. Ex cedro conſtrues Tabulam quadratam: ſicut longitudo ſic eſt latitudo ejus: & ſuper ipſum formabis diſpoſitionem Laterculorum quadratorum, qui erunt in octonas domos ſuper octonas. Sitque Laterculus lapis pictus, unus ruber, alter niger: ſit nempe color à colore diverſus, ad diſcriminandum inter ipſos. Hæc ſit forma Tabulæ, Tabulæ inquam cedrinæ: quamvis reges & principes qui abundant auro, ſoleant facere eam ex omni ligno præſtanti deſiderabili ad viſum, vel ex lapidibus pretoſis: unuſquiſque prout attingit manus ejus.

Hæc ſunt nomina partium hujus Ludi & formæ earum, ſecundum gradus ſuos & dignitates ſuas. Rex primus eſt in excellentiâ & dignitate: & in linguâ Perſicâ nominatur Shâh: & à nomine ejus vocatur hic Ludus Shâh, per modum excellentiæ & dignitatis.

Et illi ſecunda eſt Regina Domina regnorum: & vocatur linguâ Perſicâ Pherzân. Sunt autem qui dicunt quod hujus nominis derivatio notet Vicarium Regis, cum non ſit de conſuetudinibus reginarum exire ad bellum. Ipſe ſedet primarius in regno, & illi dant decus regni. Et unuſquiſque ex iſtis duobus habet tres principes honorificos, paratos ad ſerviendum illis, conſilio, & fortitudine, & bello. Nomen primi linguâ Perſicâ eſt Phîl: linguâ quoque

פִּיל וּכְמוֹ כֵן בִּלְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ נִקְרָא גַּם כֵּן פִּיל וְיָדוּעַ כִּי בְּנֵי קֶדֶם מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּפִּילִים לִבְנוֹת עֲלֵיהֶם מִבְצָר כְּשֶׁהָיוּ הוֹלְכִים לַמִּלְחָמָה וְאוּלַי יִרְצֶה בוֹ הַשַּׂר הַמְמֻנֶּה עַל הַפִּילִים:

וְהַשֵּׁנִי לוֹ הוּא בְּשֵׁם פָּרָשׁ וְהוּא הַשַּׂר אֲשֶׁר רֹאשׁ הַפָּרָשִׁים רוֹכְבֵי סוּסִים:

וְהַשְּׁלִישִׁי הוּא הַנִּקְרָא רוֹק אוֹ רוּח בִּלְשׁוֹן פַּרְסִי וְיֵשׁ מַחְלוֹקֶת בְּפֵירוּשׁ זֶה הַשֵּׁם יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי הוּא שֵׁם עוֹף גָּדוֹל עַד מְאוֹד וְנִקְרָא גַּם כֵּן אַלְעַנְקָא אֲחֵרִים מְפָרְשִׁים מִגְדַּל עוֹז וְחָזָק וְכָל־אֶחָד מֵאֵלּוּ הַשָּׂרִים נִקְרָאִים בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אוֹ הַמַּלְכָּה וְיֵשׁ לָהֶם אִישׁ אֶחָד רַגְלִי עוֹמֵד לִפְנֵיהֶם נִקְרָא רֶגֶל:

וְאִם בָּאתִי לְפָרֵשׁ אֵלֶיךָ דְמוּת תַּבְנִית צוּרוֹת כָּל־חֶלְקֵי הַצְּחוֹק הַזֶּה יִכְלֶה הַזְּמָן וְהֵמָּה לֹא יִכְלוּ כִּי אִם כָּל־אֶחָד הוֹלֵךְ אַחֲרֵי יֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ וְלֵב בְּנֵי עִירוֹ וּבַצְּחוֹק הַזֶּה תַּעֲשֶׂה שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שׁוֹנוֹת זוֹ מִזּוֹ לֹא רָאִי זֶה כִּרְאִי זֶה אֶחָד שָׁחוֹר וְאֶחָד אָדוֹם כְּעֵין הַבָּתִּים:

הִנֵּה בֵּאַרְתִּי לְךָ תַּבְנִית תַּבְנִית הַלּוּחַ אֲשֶׁר כִּשְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב וְכָל־חַיַּת עֲדַת אַבִּירִים יְשַׂחֲקוּ שָׁם תְּחַלֵּק הַשָּׂדֶה לִשְׁמוֹנָה עַל שְׁמוֹנָה טוּרֵי בָתִּים אֶחָד אָדוֹם וְאֶחָד שָׁחוֹר׃ תָּכִין לְךָ הַלּוּחַ כְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר בַּיִת הָרִאשׁוֹן מִן הַטּוּר הָרִאשׁוֹן לְצַד יְמִינְךָ יִהְיֶה אָדוֹם

וְאָז

que Doctorum noſtrorum vocatur Phîl, [i.e. Elephas.] Et notum eſt quod Orientales utebantur Elephantibus ad ædificandum ſuper eos munitionem quando exibant ad bellum. Fortaſſis per iſtum vult Principem Elephantibus præfectum.

Iſti ſecundus eſt nomine Pharas, & ipſe eſt Princeps qui eſt caput Equitum equis inſidentium.

Tertius eſt qui vocatur Roc ſeu Ruch linguâ Perſicâ. Eſt autem diſſenſus in hujus nominis interpretatione: nam ſunt qui dicunt quod ſit nomen avis valde magnæ, quæ etiam vocatur AlAnkâ. Alii exponunt eſſe Turrim fortem & robuſtam. Et unuſquiſq; ex iſtis Principibus vocatur de nomine Regis aut Reginæ Habentque *ſinguli* virum aliquem peditem qui ſtat coram ipſis, & vocatur Pedes.

Et, ſi aggrederer explicare tibi ſimilitudinem fabricæ figurarum partium hujus Ludi, conſumeretur tempus, nec tamen illæ abſolverentur. Sed unuſquiſque it poſt figmentum cordis ſui & cordis filiorum civitatis ſuæ. At in hoc Ludo facis duas ordinationes, quarum una diverſa eſt ab alterâ: non color hujus ſecundum colorem alterius: unus niger, alter ruber, ſecundum colorem domorum.

Ecce jam explicui tibi fabricam diſpoſitionis hujus Tabulæ, quæ ſicut ager terræ reputatur, tota caterva & congregatio fortium ludent ibi. Iſte ager diſtribuitur in 8 ordines domorum, quarum una rubra eſt, altera nigra. Aptabis tibi Tabulam eo modo, ut ordinis primi domus prima quæ eſt ad latus dextrum tuum, ſit rubra: & tunc ſumes regem

ואז תקח את מלך ארום והעמדת אותו על כסא
מלכותו בבית כבית הרביעי שהוא שחור ואת
המלכה תושיב בבית החמשי והוא ארום ואת היכלל
הזה תקח בירך כי לעולם המלכה יושבת בבית
ממין גונה ופיל המלך בצר מלכו תשיכם בבית
השלישי ופיל המלכה סמוך לה בבית הששי ומעמד
פרש המלך בבית השני יהיה ושל המלכה בבית
השביעי ויצא הרוח ויעמוד ואצל כל־פנה יארוב
בבית הראשון והשמיני ושמונה איש רגלי יעמדו
יחדיו על הטור השני כל־אחד לפני ארוניו לשרתם
ולהלחם מלחמותם ובסדר הזה יערוך בעל מלחמתך
את אנשי צבאו מקצהו ויערכו מערכה לקראת
מערכה קרב אחד מקצה מזה וקרב אחד מקצה
מזה: ואלה מסעיהם למוצאיהם על פי חקי הצחוק
הזה ותורותיו כדת פרס ומדי ולא יעבור איש ולא
ישנה את תפקידו לפקודתם בעבודתם ויהי בנסעם
מקדם הרגל הולכת ראשונה ורגליהם רגל ישרה
בית אחת בית לעמתן לא תשובנה בלכתן אף כי
בתחלה יש להן רשות ללכת שתי בתים ואם לשלול
שלל ולבוז בז כונתן כיורה חצים צדה יורה מימינם
ושמאלם: הרוח הולך במעגלי יושר אל כל־אשר
יהיה חפץ הרוח ללכת ילך אך אין דבר יהיה חוצץ
בין המקום אשר הוא שם למקום אשר יבוא שמה:
והפרש

gem rubrum ipſumque conſtitues ſuper thronum regni ſui in domo, viz. in domo quartâ, quæ erit nigra: & Reginam ſedere facies in domo quinta, quæ erit rubra. Et hanc regulam ſumes in manu tua, quod Regina ſemper ſedeat in domo ſui coloris. Elephantem Regis pones ad latus regis ſui in domo tertiâ: & Elephantem Reginæ prope ipſam in domo ſextâ. Et ſtatio Equitis Regis in domo ſecundâ erit; & Eques Reginæ in domo ſeptimâ. Et egredietur Ruch & ſtabit, & ad ſingulos angulos inſidiabitur in domo primâ & octavâ. Et 8 viri Pedites ſtabunt ſimul ſuper ordine ſecundo, unuſquiſque coram domino ſuo, ad ſerviendum eis, & ad bellandum bella eorum. Et juxta hunc ordinem diſponet adverſarius tuus viros exercitus ſui, ab alterâ extremitate. Et diſponent aciem contra aciem, prælium ab una parte hinc, & prælium ab altera parte illinc. Iſta ſunt itinera eorum ſecundum exitus eorum, ſecundum hujus Ludi ſtatuta, & Leges ejus, ſecundum Leges Mediæ & Perſiæ quas non tranſgredietur quiſquam, nec alterabit nec mutabit commiſſionem ſuam ſecundum mandatum ſuum in functione ſuâ. Cum initio proficiſcuntur, Pedes incedit primo, quorum pes eſt pes rectus: per domum poſt domum recta tendunt; nec revertuntur cum incedunt: quamvis in principio ſit illis privilegium eundi per duas domos. Sed ſi ad prædandum prædam & ad ſpoliandum ſit intentio eorum, tanquam ſagittarius ad latus jacit ad dextram vel ad ſiniſtram. Ruch incedit per ſemitas rectas; quocunq; erit voluntas Rucho eundi, ibit: verum ne ſit aliquid diſcriminans inter locum ubi eſt & locum ad

וְהַפָּרָשׁ מַעֲלֶה עַל מֶרְכָּבָה מְרַקֵּדָה מְדַלֵּג וּמַפְסִיעַ
פָּנִים וְאָחוֹר עַל רָאשֵׁי הָאֲנָשִׁים אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
וּמְקַפֵּץ עַל טוּר אֶחָד וְהוֹלֵךְ לְטוּר הָאַחֵר לַבַּיִת אֲשֶׁר
נֶגְדּוֹ וְהוֹפֵךְ לְיָמִין אוֹ לִשְׂמֹאל וְיוֹשֵׁב בַּבַּיִת הַסָּמוּךְ לוֹ
מְשַׁנֶּה בְּצֶבַע מִן הַבַּיִת אֲשֶׁר יָצָא מִשָּׁם: וְהַפִּיל מַפִּיל
אֵימָה וְהוֹלֵךְ לְכָל־צַד שֶׁיִּרְצֶה בַּאֲלַכְסוֹן אִם לֹא יִהְיֶה
טַעַם מַפְסִיק בֵּינוֹ לַמָּקוֹם אֲשֶׁר יֵלֵךְ אֵלָיו וְאֵינוֹ מְשַׁנֶּה
צֶבַע לְעוֹלָם אַךְ וְרַק הַמַּלְכָּה כִּי עָלֶיהָ מוּטֶּלֶת שְׁמִירַת
אֲדוֹנֶיהָ הוֹלֶכֶת בְּכֹחָהּ בְּכָל־אֹרַח נַפְשָׁהּ וַהֲלִיכוֹת
כֻּלָּם לָהּ מִלְּבַד אֲשֶׁר לֹא תְשַׁנֶּה אֶת צֶבַע בֵּיתָהּ כְּדֶרֶךְ
הַפָּרָשׁ וְאֵינָהּ מְקַפֶּצֶת: הַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ
וְאֵינוֹ צוֹעֵד כִּי אִם מִבַּיִת לְבַיִת וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח
בֵּיתוֹ בְּכָל־עֵת רַק אִם הַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכַךְ וְאִם אֶחָד
מִן הָעָם בְּמַסָּעוֹ לְפִי דָתֵי הַמִּלְחָמָה הַזֹּאת יַגִּיעַ אֶל
מְקוֹם אוֹיְבוֹ אָז יֵשׁ לוֹ כֹחַ לְגָרְשׁוֹ מִמּוֹשָׁבוֹ וְלָשֶׁבֶת
תַּחְתָּיו אוֹ אִם אֶחָד מִן אֲנָשָׁיו יִהְיֶה בְּרוֹחַק וּבְצַעַר
וּבְלֶכְתּוֹ יָכוֹל לָבוֹא אֶל בַּיִת אַחֵר לִהְיוֹת סָמוּךְ לוֹ
לַעֲזוֹר לוֹ וּלְהַצִּיל לוֹ מֵרָעָתוֹ אַל יִמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו
אַךְ אַל יִבָּהֵל בְּרוּחוֹ לִכְעוֹס נֶגֶד אוֹיְבוֹ הִשָּׁמֶר פֶּן וְאַל
אִם הִכָּרָה אוֹתוֹ יִפְתַּח לוֹ אֶת־הַדֶּרֶךְ וְהָאוֹרֵב יָקוּם
מִמְּקוֹמוֹ וְרָעָה לוֹ מִכָּל־הָרָעָה אָכֵן אִישׁ חָכָם הוּא
הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד וְכָל־מַעְגְּלוֹתָיו מְפַלֵּס וְשׁוֹקֵל
בְּפֶלֶס חֲשִׁיבוּת וּמַדְרֵגַת כָּל־הַשָּׂרִים וּמִי וָמִי הַקּוֹדֵם
לַחֲבֵרוֹ

quem venturus eſt. Et Eques aſcendit ſuper currum ſaltantem, ſaltat & inſultat ſuper capita virorum belli anterius & retrorſum; tranſilitque unum ordinem, & tendit ad alterum, in domum quæ eſt è regione ipſius, vertitque ſe vel ad dextram vel ad ſiniſtram, & reſidet in domo ſibi proximâ quæ colore diverſa eſt à domo ex quâ venerat. Et Elephas incutit terrorem, & incedit verſus quamlibet partem oblique, ſi non ſit aliquid impediens inter ipſum & locum ad quem tendit: & nunquam mutat colorem. Attamen Regina, cui incumbit cuſtodia domini ſui, incedit propriis viribus per omne deſiderium animæ ſuæ, & quævis itinera ſunt illius, præterquam quod non mutet colorem domus ſuæ uti ſolet Eques, nec ſaltet. Rex ſedet ſuper ſolio regni ſui: & non graditur niſi de domo in domum: nec incedit à porta domus ſuæ quovis tempore, niſi horâ neceſſitatis ad hoc. Et ſi aliquis ex populo in profectione ſua juxta leges hujus belli pervenerit uſque ad locum inimici ſui, tum erunt ipſi vires expellendi illum è ſede ſuâ, & ſedendi in loco ipſius. Vel ſi aliquis ex viris ejus fuerit in oppreſſione & anguſtiis, & in ambulatione ſuâ poterit pervenire ad domum aliam ut ſit prope eum, ut juvet ipſum liberetq; ipſum à malo ſuo, non cohibebit bonum ab Heris ſuis. Verum ne præcipitetur ſpiritu ſuo ad indignandum contra inimicum ſuum: caveat, ne forte ſi percuſſerit inimicum, aperiat ipſi viam ut inſidiatur, & ſurgat de loco ſuo, & malum ipſi ſit præ omni malo. Verum vir ſapiens eſt qui obſervat futurum, & omnes vias ſuas præponderat, & bilance ponderat dignitatem & gradum omnium principum, & quis, quis *inquam* præferendus ſit alteri,

 teri,

לַחֲבֵרוֹ לַעֲזֹר וּלְהוֹעִיל וְלֹא תֵאָבֵד נֶפֶשׁ אֶחָד מֵהֶם
זֹאת וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עוֹד כִּי הַמֶּלֶךְ גָּדוֹל מִכֻּלָּם וְיֵשׁ
לוֹ כֹחַ לְהַצִּיל וְלַעֲזוֹר אֶת־עַמּוֹ אֲבָל אֵין שָׂרָיו וַעֲבָדָיו
מַנִּיחִים אוֹתוֹ לָצֵאת כִּי הוּא כְמוֹהֶם עֲשָׂרָה אֲלָפִים
וּבְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל הַמֶּלֶךְ אוֹיְבוֹ וְיִהְיֶה קֵץ הַמִּלְחָמָה
וּמִן הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ עִמּוֹ לַמִּלְחָמָה הַמַּלְכָּה
קוֹדֶמֶת לְכָל־אָדָם כִּי דְרָכֶיהָ דַּרְכֵי נוֹעַם וְיֵשׁ לָהּ
כֹּחַ וּגְבוּרָה לַעֲשׂוֹת חַיִל יוֹתֵר מִכָּל־הַשָּׂרִים אֲשֶׁר
אִתָּהּ: וְאַחֲרֶיהָ יֵצֵא הָרוּחַ כִּי לוֹ יָד וְשֵׁם עַל הַגִּבּוֹרִים
וְשׁוֹלֵחַ עֶזְרוֹ מֵאַרְבַּע רוּחוֹת הַמַּחֲנֶה לִשְׁמוֹר אֶת
אֲנָשָׁיו וּלְהַשְׁמִיד וְלַהֲרוֹג בְּאוֹיְבָיו: הַפִּיל חָשׁוּב
בְּמַעֲלָה וְשֶׁבַח עַל הַפָּרָשׁ אַךְ אָמְנָם לְפִי שֶׁהַפִּיל הוֹלֵךְ
בַּאֲלַכְסוֹן עַל בָּתֵּי צֶבַע אֶחָד וְאֵינוֹ יָכוֹל לָלֶכֶת אָנָה
וָאָנָה וְאֵין לוֹ דְרָכִים כְּמוֹ הַפָּרָשׁ לַעֲזוֹר לַמֶּלֶךְ עַל
הָאוֹיֵב חָסִים עַל הַפָּרָשׁ יוֹתֵר מֵהַפִּיל:

גַּם לְרַבּוֹת אֶת הָרֶגֶל אִישׁ רַגְלִי אֲשֶׁר אִם בְּכֹחוֹ
וּגְבוּרָתוֹ פִּנָּה דֶרֶךְ פָּנָיו וַיֵּטַע אָהֳלוֹ בְּטוּר הָאַחֲרוֹן
אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ אוֹיְבוֹ וְשָׂרָיו חוֹנִים עָלָיו אָז אֲדוֹנָיו
יַמְלִיכֻהוּ תַּחַת הַמַּלְכָּה אַךְ אִם עוֹד בַּחַיִּים חַיָּתָהּ
יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשַׂר צָבָא תַּחַת אַחֵר הַנֶּהֱרָג בַּמִּלְחָמָה
וְהָיָה שְׂכָרוֹ: אַנְשֵׁי הַצָּבָא הוֹרְגִים בְּכָל־שׂוֹנְאֵיהֶם
רַק אֶל הַמֶּלֶךְ אַף כִּי בַּעַל מִלְחַמְתָּם אֵין בָּאִים עָלָיו
בְּפֶתַע פִּתְאוֹם אֶלָּא חוֹלְקִים לוֹ כָבוֹד כִּי כַּאֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ

נִרְתַּף

teri, vel ad auxilium vel ad utilitatem, ne pereat vel una anima eorum. Hoc, & non opus est amplius dicere, quod Rex sit magnus & præ omnibus, habeatque potestatem liberandi & auxiliandi populum. Verum principes & servi ejus non permittunt ipsi egredi: nam ille est sicut decem millia eorum, & per mortem illius rex adversarius accipiet omnia, eritque finis belli. Sed inter homines euntes cum illo ad bellum, Regina præfertur cuivis homini; nam viæ ejus sunt viæ suavitatis, habetque vires & potestatem præstandi virtutem magis quam cæteri principes qui cum ipsa sunt. Et post ipsam prodit Ruch: nam ei est magnus & nomen supra reliquos fortes. Mittet auxilium suum à quatuor plagis castrorum, ad conservandum viros suos, vel ad perdendum inimicos suos. Elephas dignitate & laude æstimatur præ Equite. Verum quia Elephas incedit tantum oblique super domos unius coloris, & non potest migrare huc vel illuc, & non habet vias auxiliandi Regem contra inimicum, uti habet Eques; ideo parcunt Equiti magis quàm Elephanti.

Jam ad dignitatem peditis, viri pedestris, qui si viribus & potentiâ suâ ita expediat viam coram se, ut figat tentorium suum in ordine ultimo in quo rex adversarius cum suis principibus castrametatur; tum dominus ejus regnare faciet ipsum loco Reginæ. Verum si illa sit adhuc in vivis, tum erit primarius vel dux in exercitu loco alterius alicujus interfecti in bello; quod erit merces ejus. Viri exercitus interficiunt quosvis inimicos suos: veruntamen contra regem quamvis adversarium non veniunt subito & repente, sed impertiuntur ipsi honorem, quod quando

rex

נִרְחָף לָצֵאת מִפְּנֵי לוֹחֲצָיו וְדוֹחֲקָיו אוֹמְרִים לוֹ שָׁה
כְּלוֹמַר הַמֶּלֶךְ הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמוֹר נַפְשְׁךָ מְאוֹד וְאַף
כִּי אֵין מִדַּרְכּוֹ לָצֵאת וְלָלֶכֶת כִּי אִם מִבַּיִת לְבַיִת
יָכוֹל בְּשָׁעַת הַדַּחַק אִם הַמָּקוֹם פָּנוּי בֵּינוֹ וּבֵין רוּחוֹ
אוֹ רוּחַ הַמַּלְכָּה לָלֶכֶת אֶל בַּיִת אֶחָד מֵהֶם וְהָרוּחַ
יַעֲמוֹד סָמוּךְ לוֹ לְחוֹמַת נְחוֹשֶׁת בְּצוּרָה וְאִם בְּכָל
אֵלֶּה לֹא יוּכַל לְהִמָּלֵט מִיָּדָם כִּי הִשִּׂיגוּ אוֹיְבוֹ עַד אֶפֶס
מָקוֹם לַמֶּלֶךְ לִנְטוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל מַתְרִים בּוֹ הַתְרָאָה
אַחַר הַתְרָאָה בְּאָמְרָם אֵלָיו שָׁה־מָת רוֹצֶה לוֹמַר
הַמֶּלֶךְ מֵת אוֹ הַמֶּלֶךְ מֻכֶּה בְּשִׁגָּעוֹן וְתִמְהוֹן לֵבָב
וְקָרוֹב הוּא לְמִיתָה כִּי קַר מְהֵרָה יָבוֹא אֵידוֹ׃
וְלַמְנַצֵּחַ הַיְקָר וְהַכָּבוֹד כִּי גָבַר עַל אוֹיְבָיו׃

סוֹף וָקֵץ

rex ſit impulſus ad exeundum propter oppreſſores arctantes ipſum, dicunt illi Shâh ; ac ſi quis diceret, ô rex cave tibi, & cuſtodi animam tuam valde. Et quamvis non ſit de viâ ſuâ egredi & migrare niſi de domo in domum, horâ tamen arctationis, ſi viſus ſit locus aliquis inter ipſum & Ruchum ſuum vel Ruchum Reginæ; poterit concedere ad domum unius eorum, & Ruch ſtabit juxta ipſum ad inſtar muri ahenei munitiſſimi. Et, ſi omnibus iſtis non poterit evadere ex manu eorum, (quippe aſſecuti ſunt eum inimici ejus donec non ſit regi locus ad declinandum vel ad dextram vel ad ſiniſtram,) tum adhuc monebunt eum monitione poſt monitionem, tandem dicendo ad illum Shâh-mât, i. e. Rex mortuus eſt, aut Rex percuſſus eſt amentiâ & ſtupore cordis, & proximus eſt morti. Nam velociter cito venit calamitas ipſius. Victori autem erit honor & gloria, quia prævaluit contra inimicos ſuos.

F I N I S.